

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи

на тему «Оборотні активи сільськогосподарського підприємства та обґрунтування
напрямів ефективного їх використання»

Виконав: здобувач 4 курсу, групи ЗЕП-21

спеціальності 051 Економіка

Тимченко Артем Ігорович

Керівник: к.е.н., доцент Нікульнікова Ганна Володимирівна

Рецензент: к.е.н., доцент Поліщук Ірина Георгіївна

м. Кривий Ріг

2025 р.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління бізнесом

Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

Ступінь вищої освіти бакалавр

Спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ:

зав. кафедри ЕОУП,

д-р. екон. наук, проф. Альона ШАХНО

«____» _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачеві

Тимченку Артему Ігоровичу

1. Тема роботи «Оборотні активи сільськогосподарського підприємства та обґрунтування напрямів ефективного їх використання»

Керівник теми Нікульнікова Ганна Володимирівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом по університету від «31» березня 2025 р. № 181с.

2. Строк подання здобувачем роботи: 13.06.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: фінансова звітність ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2019-2023 рр. з офіційного сайту, періодична та спеціальна література з економіки, методичні вказівки для написання та захисту кваліфікаційної роботи кафедри економіки, організації та управління підприємствами.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): теоретичні та методичні засади ефективного використання оборотних активів підприємства; аналіз показників виробничо-господарської діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН»; обґрунтування напрямів ефективного використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН».

5. Перелік графічного матеріалу: класифікація оборотних активів; техніко-економічні показники ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.; заходи, що спрямовані на підвищення ефективності використання оборотних активів в умовах ТОВ СП «НІБУЛОН»; розрахунок ефективності запропонованих заходів.

6. Консультанти розділів роботи:

Розділи	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доц. Нікульнікова Г.В.	02.04.2025	11.04.2025
Розділ 2	доц. Нікульнікова Г.В.	14.04.2025	25.04.2025
Розділ 3	доц. Нікульнікова Г.В.	29.04.2025	26.05.2025
Нормоконтроль	доц. Поліщук І.Г.		17.06.2025

7. Дата видачі завдання «24» березня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Співбесіда зі здобувачем за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	24.03.2025	виконано
2	Збір матеріалів до випускної роботи	25.03.2025	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань випускної кваліфікаційної роботи	31.03.2025	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	02.04 - 11.04	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	14.04 – 25.04	виконано
6	Підготовка III розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівникові	26.04 – 26.05	виконано
7	Підготовка вступної частини та висновку	27.05-05.06	виконано
8	Попередній захист роботи	28.05.2025	виконано
9	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	09.06.2025	виконано
10	Отримання відгуку керівника та рецензії	17.06.2025	виконано
11	Перевірка роботи на унікальність авторського тексту за допомогою Інтернет-Системи Strikeplagiarism.com	28.05.2025	виконано
12	Захист роботи на засіданні Екзаменаційної комісії	20.05.2025	

Здобувач

(підпис)

Артем ТИМЧЕНКО

Науковий керівник

(підпис)

Ганна НІКУЛЬНІКОВА

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну роботу за темою
«Оборотні активи сільськогосподарського підприємства та обґрунтування
напрямів ефективного їх використання»

Кваліфікаційна робота: 86 с., 17 табл., 13 рис., 78 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: процес управління оборотними активами на сільськогосподарському підприємстві.

Мета роботи: розгляд теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій з підвищення ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві, а також економічне обґрунтування доцільності запропонованих заходів.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів оцінки ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» та напрями її підвищення.

Методи дослідження: аналізу та синтезу; порівняльний аналіз; індексний метод, метод факторного аналізу; економіко-статистичні та графічні.

У кваліфікаційній роботі проведено аналіз сучасної літератури щодо економічної сутності поняття «оборотні активи підприємства» та розглянуто основні методичні підходи до оцінки ефективності їх формування й використання.

На прикладі ТОВ СП «НІБУЛОН» проведено аналіз виробничо-господарської діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН», зокрема показників, що характеризують результативність управління оборотними активами підприємства.

Для підвищення ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» запропоновано зменшення надлишкових запасів, оптимізацію дебіторської заборгованості та покращення управління грошовими потоками. Економічний ефект від впровадження - 2765,4 тис. грн, термін окупності - 1,2 року.

У роботі при розрахунках використано програмний продукт Microsoft Office Excel.

ОБОРОТНІ АКТИВИ, ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ, УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ, ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	9
1.1 Економічний зміст оборотних активів підприємства, склад і класифікація.....	9
1.2 Методи оцінки ефективності формування і використання оборотних активів підприємства.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ СП «НІБУЛОН».....	30
2.1 Техніко-економічна характеристика підприємства.....	30
2.2 Дослідження ефективності управління оборотними активами ТОВ СП «НІБУЛОН».....	48
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОВ СП «НІБУЛОН».....	59
3.1 Оцінка впливу змін у структурі активів на фінансові результати підприємства.....	59
3.2 Обґрунтування напрямів ефективного використання оборотних активів в умовах ТОВ СП «НІБУЛОН».....	66
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

В умовах постійної трансформації економіки України, аграрний сектор виступає одним із ключових драйверів її розвитку, забезпечуючи продовольчу безпеку, експортний потенціал та соціальну стабільність сільських територій. Успішне функціонування сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від здатності ефективно управляти своїми ресурсами, зокрема оборотними активами, які формують основу для забезпечення безперервного виробничого циклу, стабільності фінансових потоків і гнучкості реагування на зміну ринкових умов.

Оборотні активи - це активи, які постійно перебувають у русі та трансформуються в грошові кошти в межах одного операційного циклу. Вони охоплюють запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції тощо. Раціональне управління цими активами є запорукою забезпечення платоспроможності підприємства, уникнення дефіциту ресурсів та формування оптимальної структури фінансування. У той же час недостатня ефективність у цій сфері призводить до перевитрат, втрати ліквідності, зниження рентабельності та підвищених ризиків неплатоспроможності.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах зростання конкуренції на аграрному ринку, ускладнення логістичних ланцюгів, коливань валютного курсу та зростання вартості матеріально-технічних ресурсів. Для підприємств, що прагнуть зміцнити свої позиції, ключовим завданням стає удосконалення системи управління оборотними активами з урахуванням специфіки галузі та умов ведення бізнесу. Тому пошук шляхів підвищення ефективності використання оборотних активів, удосконалення механізмів їх оцінки та контролю, а також впровадження сучасних підходів до управління ресурсами є важливою передумовою економічної стабільності та сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, зокрема таких, як ТОВ СП «НІБУЛОН».

У рамках дослідження передбачено досягнення комплексної мети - розгляд теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій з підвищення ефективності використання оборотних активів на сільськогосподарському підприємстві, а також економічне обґрунтування доцільності запропонованих заходів.

У ході розкриття теми ставилися та послідовно розв'язувалися такі завдання:

розкрити економічну сутність, склад та класифікацію оборотних активів підприємства;

охарактеризувати основні методи оцінки ефективності формування та використання оборотних активів;

надати загальну техніко-економічну характеристику діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН»;

проаналізувати показники ефективності управління оборотними активами на досліджуваному підприємстві;

оцінити вплив змін у структурі оборотних активів на фінансові результати підприємства;

обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН».

Об'єктом дослідження виступає процес управління оборотними активами на сільськогосподарському підприємстві.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів оцінки ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» та напрями її підвищення.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: аналіз і синтез, порівняльний аналіз, індексний метод, метод факторного аналізу, економіко-статистичні та графічні методи, що дозволяють комплексно охарактеризувати досліджувану проблему.

У процесі дослідження використовуються нормативно-правові акти, статистичні дані, внутрішньогосподарська звітність ТОВ СП «НІБУЛОН», а

також наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців з економіки підприємства та управління активами.

Отримані результати мають прикладне значення, оскільки запропоновані заходи можуть бути використані в діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» для підвищення ефективності управління оборотними активами, а також адаптовані до умов інших аграрних підприємств з метою підвищення ефективності їх ресурсного потенціалу.

Апробація. Нікульнікова Г. В., Тимченко А. І. Роль оборотних активів у забезпеченні фінансової стійкості підприємства. *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали XXIII міжнар. наук.-техн. конф., м. Кривий Ріг, 28-30 трав. 2025 р. / Криворізький нац. ун-т. Кривий Ріг, 2025. С. 275.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічний зміст оборотних активів підприємства, склад і класифікація

У сучасних умовах господарювання, особливо в аграрному секторі, де сезонність, природні ризики та потреба в гнучкості управління ресурсами мають особливе значення, оборотні активи виступають важливою основою ефективної діяльності підприємства. Їхнє значення виходить далеко за межі простого уявлення про запаси чи грошові кошти. Це – жива тканина підприємства, яка забезпечує безперервність виробничого процесу, здатність до адаптації в умовах нестабільного ринку, а також фінансову маневреність у прийнятті оперативних рішень.

Поняття «оборотні активи» є багатограним і має різне тлумачення залежно від методологічного підходу, який лежить в основі аналізу. У науковій та практичній площинах воно розглядається крізь призму функціонального, часово-фінансового та бухгалтерського підходів, кожен із яких акцентує увагу на різних аспектах оборотності та ролі активів у господарському кругообігу.

Функціональний підхід зосереджується на ролі активів у процесі виробництва та реалізації продукції. У цьому контексті оборотні активи – це ті ресурси, які повністю споживаються протягом одного виробничого циклу, втрачаючи свою первісну форму, але передаючи свою вартість створеному продукту. Саме завдяки такому перетворенню ці активи забезпечують динамічність господарської діяльності та відтворення вартості.

Згідно з часово-фінансовим підходом, ключовим критерієм класифікації активів як оборотних виступає період їхнього використання. Якщо актив

залишається в обігу підприємства менше одного року або одного операційного циклу (якщо він триває довше за рік), то його відносять до оборотних. Така логіка дозволяє чітко розмежувати активи за швидкістю їхнього обороту та глибше оцінити платоспроможність і ліквідність підприємства.

У межах бухгалтерського підходу, оборотні активи трактується як частина активів, що представлена у вигляді запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших ресурсів, які очікується реалізувати або використати протягом поточного звітного періоду. Саме цей підхід закладено в основу фінансової звітності підприємств, зокрема в балансі, де оборотні активи відображаються у складі другої частини активу.

Незважаючи на різноманітність підходів, усі вони об'єднані спільною ідеєю – оборотні активи забезпечують обіговість ресурсів, підтримують гнучкість управління та гарантують сталість фінансових потоків. Особливо важливо це у сільському господарстві, де всі виробничі процеси пов'язані з сезонною динамікою, високою залежністю від кліматичних умов і потребою швидкого реагування на ринкову ситуацію.

У сільському господарстві структура оборотних активів відрізняється від інших галузей тим, що тут важливу роль відіграють не лише класичні елементи, як-от грошові кошти, дебіторська заборгованість чи виробничі запаси, а й специфічні складові – біологічні активи, насіння, добрива, паливно-мастильні матеріали тощо. Ці ресурси не просто забезпечують діяльність підприємства, вони стають безпосереднім джерелом формування кінцевого продукту – сільськогосподарської продукції. Саме тому економічна суть оборотних активів у сільськогосподарському виробництві полягає не лише у забезпеченні обіговості, а й у створенні передумов для досягнення результату, який є максимально залежним від якісного та своєчасного використання ресурсів.

Особливість оборотних активів також полягає у тому, що вони мають тимчасовий характер перебування в активах підприємства. На відміну від основних засобів, які експлуатуються протягом тривалого періоду, оборотні ресурси залучаються у виробництво на короткий період і змінюють свою форму

у процесі господарського кругообігу. Така короткостроковість з одного боку дає змогу оперативно реагувати на зміну ринкової кон'юнктури, а з іншого – вимагає високого рівня планування та контролю за кожним етапом їхнього використання.

Ще одним важливим аспектом економічної сутності оборотних активів є їхня участь у формуванні прибутку. Саме ефективність управління цими ресурсами багато в чому визначає рентабельність діяльності сільськогосподарського підприємства. Надлишкові запаси чи несвоєчасне поповнення оборотних активів можуть призвести до втрати частини прибутку або навіть до фінансових збитків. Тому правильне управління оборотними активами – це не просто питання оптимізації витрат, а стратегічне завдання, що безпосередньо впливає на фінансові результати підприємства.

Крім того, у сільському господарстві оборотні активи мають сезонний характер використання. Це зумовлює необхідність формування певного запасу ресурсів заздалегідь, що вимагає додаткового фінансування. Таким чином, ефективність використання оборотних активів залежить не лише від обсягів наявних ресурсів, а й від здатності підприємства розпоряджатися ними у правильний час та у потрібній кількості. Тут важливу роль відіграє грамотна фінансова політика, раціональне планування закупівель, логістика, а також налагоджена система обліку та контролю.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що оборотні активи є ключовим інструментом реалізації виробничої стратегії сільськогосподарського підприємства. Вони не лише забезпечують його функціонування у короткостроковій перспективі, а й впливають на довгострокові показники конкурентоспроможності та економічної стабільності. Глибоке розуміння їхньої економічної природи, постійне вдосконалення механізмів їх використання та управління ними є запорукою успішної діяльності будь-якого аграрного суб'єкта господарювання.

У сучасній економічній термінології існує значна кількість понять, що близькі за змістом до категорії «оборотні активи». Зокрема, йдеться про такі терміни, як «поточні активи», «оборотні кошти», «оборотний капітал» та

«оборотні засоби». Попри часте їх використання у фаховій літературі, однозначного підходу до визначення їхнього змісту на сьогодні не сформовано. Це зумовлює тривалі наукові дискусії щодо тлумачення меж і характеру кожного з цих понять.

У теоретичних джерелах немає єдності в підходах до трактування економічної сутності оборотних активів. У більшості випадків їх визначають або як комплекс взаємопов'язаних ресурсів, що беруть участь у кругообігу капіталу підприємства, або ж як елементи, які мають бути реалізовані, використані чи трансформовані у грошову форму протягом періоду, що не перевищує одного року. Така інтерпретація узгоджується з логікою обліку та фінансової звітності, однак не завжди враховує специфіку галузевих особливостей або динаміку економічного розвитку.

На наш погляд, доцільно підтримати позицію, яку обґрунтували М.А. Дядюк і В.В. Васильєва [27, с. 266]. Дослідники підкреслюють не лише лексичні розбіжності між вищезазначеними термінами, а й глибші змістовні відмінності, які мають ґносеологічний характер. Іншими словами, навіть схожі за формою словосполучення можуть відображати суттєво різні економічні підходи та функціональні характеристики активів.

Варто зазначити, що поняття «оборотні активи» активно обговорювалося в наукових колах ще з початку ХХ століття. Його зміст змінювався відповідно до етапів трансформації економічної думки та практики господарювання. У кожному історичному періоді це поняття набувало нових рис залежно від потреб обліку, планування, аналізу та управління підприємницькою діяльністю.

Крім того, визначення оборотних активів представлене і в чинних нормативно-правових документах, де розкривається їх юридичне трактування з урахуванням сучасної облікової політики. Узагальнене порівняння підходів до розуміння цієї економічної категорії можна побачити на рис. 1.1.

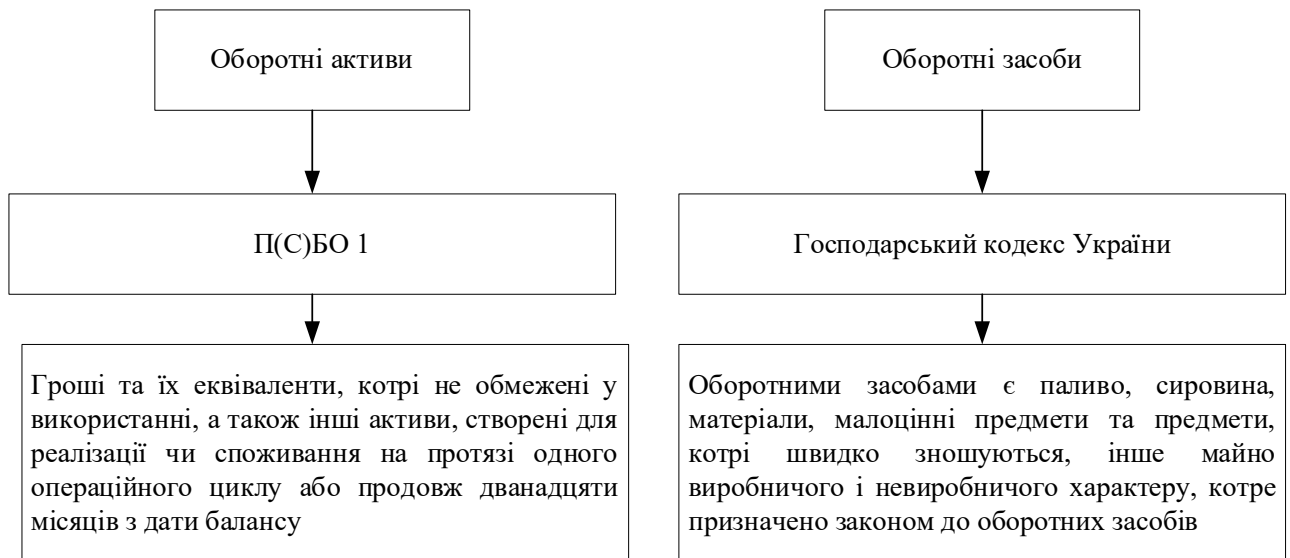

Рисунок 1.1 – Визначення оборотних активів у нормативно правових актах

Джерело: складено автором на основі [18, 46]

Аналізуючи рисунок 1.1, можна зробити висновок, що українські нормативно-правові документи не містять однозначного й вичерпного визначення поняття «оборотні активи». Власне, єдиним джерелом, яке надає чітке формулювання, виступає Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. В інших законодавчих та методичних актах найчастіше оперують спорідненими, проте не тотожними термінами – зокрема, «оборотні кошти», «оборотний капітал», «оборотні ресурси» тощо.

У цьому контексті слід акцентувати увагу на важливому нюансі – ототожнення понять «оборотні активи» і «оборотний капітал», на нашу думку, є помилковим і методологічно некоректним. Така підміна термінів може призводити до суттєвих неточностей у розумінні економічної сутності ресурсів підприємства. Основна відмінність полягає в тому, що оборотні активи у процесі функціонування підприємства безпосередньо витрачаються чи трансформуються, тоді як оборотний капітал – це лише тимчасово авансовані кошти, вкладені у відповідні види активів.

Позицію про те, що між цими категоріями існує суттєва відмінність, поділяють і провідні науковці, зокрема П.В. Круш, П.В. Клименко П.В., В.І. Подвігіна та В.О. Гуречив [38, с. 108]. Вони наголошують: оборотні активи

беруть безпосередню участь у виробничому процесі, зношуються і втрачають свою початкову форму, тоді як оборотні кошти – це фінансові ресурси, інвестовані у виробництво, і самі по собі не підлягають споживанню. У цьому сенсі вони відіграють проміжну роль між активами і пасивами, створюючи своєрідний баланс ресурсів.

Цікаву думку з цього приводу висловлює також І.М. Гринюк [19, с. 68], який вважає, що не всі грошові ресурси, які підприємство авансує у свою діяльність, перетворюються на капітал. Капіталом стає лише та частина вкладень, яка забезпечує певний результат – економічний, соціальний або екологічний. Виходячи з цього, можна стверджувати, що хоча оборотні активи та оборотний капітал і пов'язані з одними й тими ж елементами господарських ресурсів – такими як грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення, дебіторська заборгованість і запаси – їхнє трактування, призначення та економічна природа є принципово різними.

Отже, важливо розрізняти ці поняття не лише на теоретичному, а й на практичному рівні, що дозволяє точніше оцінити фінансовий стан підприємства та підвищити якість управлінських рішень.

В таблиці А1 додатку А наведений аналіз поняття «оборотні активи» в сучасних економічних джерелах.

Отже, проаналізувавши наукові підходи до трактування поняття «оборотні активи», можна окреслити ключові напрями, за якими вчені визначають його сутність (рис. 1.2).

Звертає на себе увагу те, що зміст цієї економічної категорії тісно пов'язаний із її роллю у забезпеченні безперервного функціонування виробництва. Оборотні активи, перебуваючи у постійному русі, забезпечують циклічність процесів відтворення: вони переходять з однієї форми в іншу, забезпечуючи сталий обіг вартості. Саме завдяки цьому відбувається стабільне оновлення виробничих ресурсів, що дає змогу підприємству підтримувати безперервність своєї господарської діяльності.

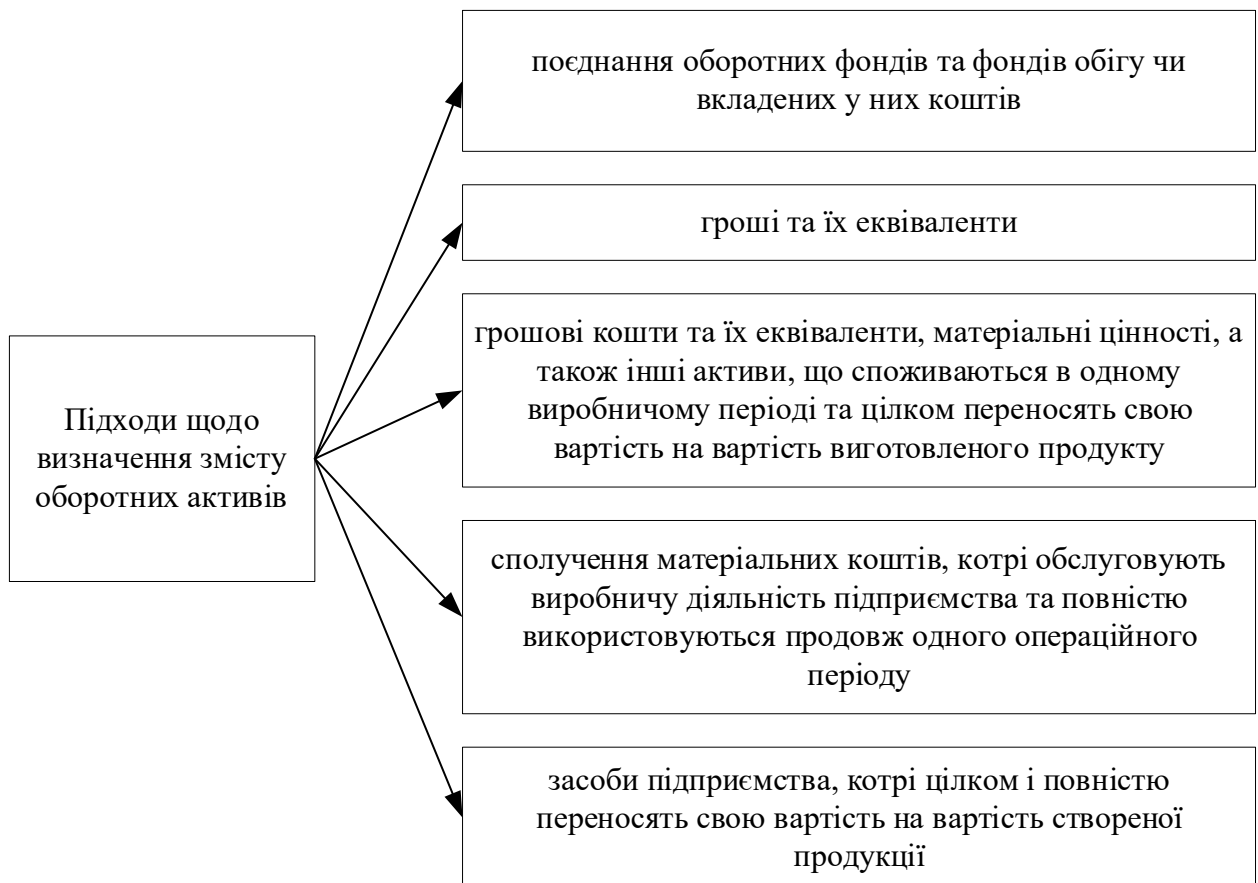

Рисунок 1.2 – Напрями визначення змісту оборотних активів

Джерело: складено автором на основі [28, 31, 36, 45, 54]

Розуміння сутності, структури та специфіки оборотних активів неможливе без детального вивчення їх складу та класифікаційних характеристик. Це особливо актуально для сільськогосподарських підприємств, господарська діяльність яких суттєво відрізняється від інших сфер економіки як за сезонністю, так і за рівнем залежності від природно-кліматичних факторів, що безпосередньо впливають на формування й використання ресурсів.

У межах підприємства оборотні активи формують матеріальну й фінансову основу оперативного процесу, беручи участь у створенні продукції, наданні послуг, а також у забезпеченні фінансової гнучкості. Вони є тим ресурсним забезпеченням, яке забезпечує неперервність діяльності господарського суб'єкта, підтримуючи його фінансову та виробничу стабільність. Саме через це особливе значення набуває систематизація оборотних активів за певними критеріями, що дозволяє не лише ефективно організувати їх облік і контроль, а

й приймати раціональні управлінські рішення щодо їх оптимального використання.

Класифікація оборотних активів у науковій літературі та практиці господарювання здійснюється за різними підходами (рис. 1.3). Її мета – виявити внутрішню структуру активів, розкрити їхню економічну природу та забезпечити ефективне управління кожним елементом. Варто зауважити, що у сільськогосподарському виробництві цей процес ускладнюється через сезонний характер робіт, тривалі виробничі цикли, а також неоднорідність самої продукції. Саме тому важливо враховувати специфіку аграрного сектору при побудові класифікаційної моделі оборотних активів.

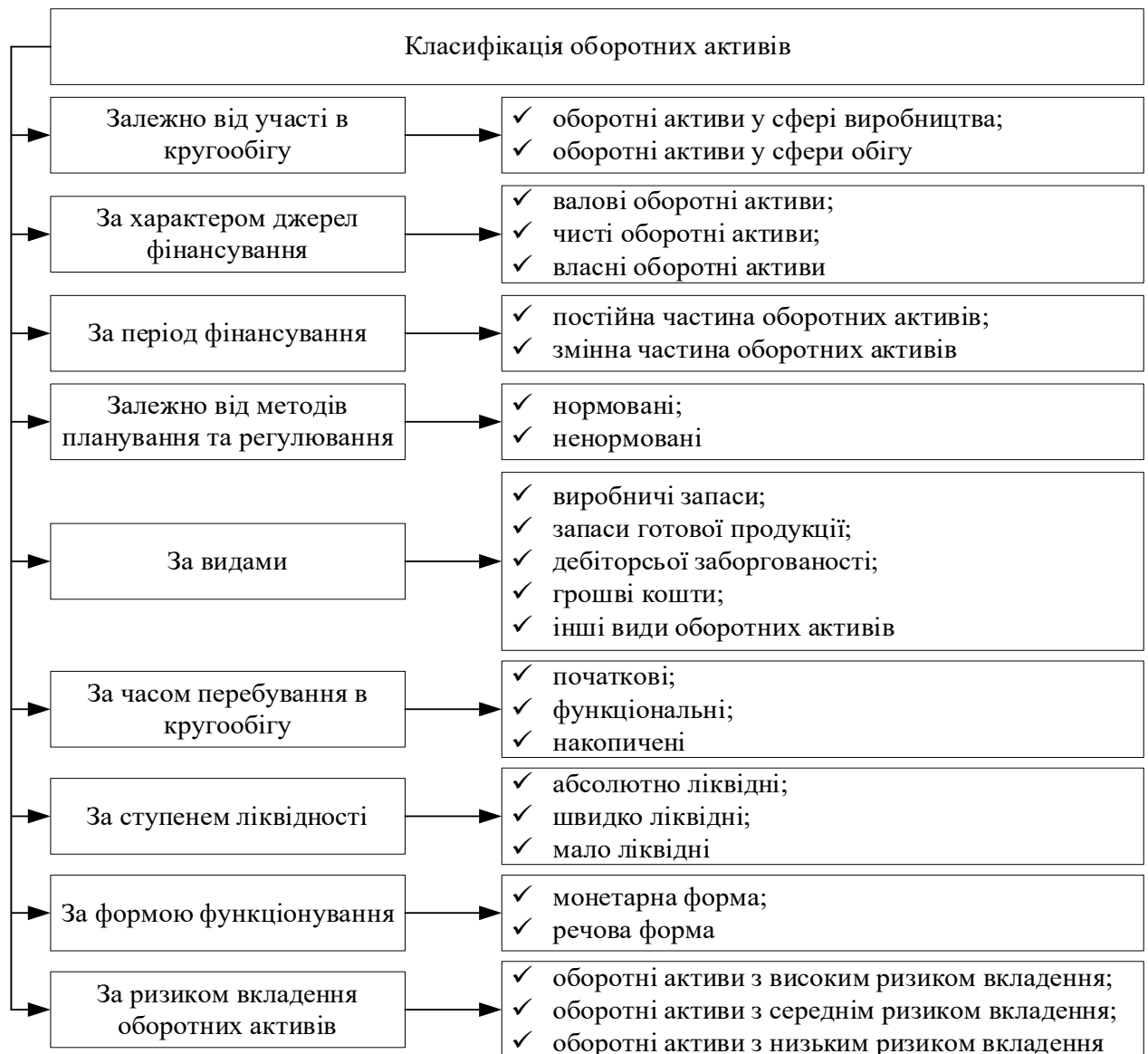

Рисунок 1.3 – Класифікація оборотних активів

Джерело: [37; 41]

Виходячи з економічного змісту та функціонального призначення, оборотні активи підприємства можна розглядати як ресурси, що мають здатність швидко змінювати свою форму, переходячи з одного стану в інший у межах одного операційного циклу. Вони починають свій шлях як запаси, надалі перетворюються на незавершене виробництво, готову продукцію, потім – на дебіторську заборгованість і, зрештою, знову набувають форми грошових коштів, замкнувши тим самим кругообіг вартості. Цей постійний рух надає їм динамічності та вимагає гнучкого підходу до класифікації (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Класифікація оборотних активів за формою функціонування

Джерело: [39, с. 217]

Сільське господарство, як особлива галузь економіки, формує свою специфічну структуру оборотних активів. Наприклад, істотну частку в складі таких активів займають біологічні перетворення - як у рослинництві, так і в тваринництві, - що мають відображення у вигляді незавершеного виробництва, причому з вираженим часовим лагом. Крім того, матеріальні елементи

оборотних активів тут нерідко мають обмежений строк використання, залежать від кліматичних умов, а також потребують зберігання в спеціальних умовах. Усе це створює потребу в детальному та адаптованому до реалій галузі класифікаційному підході.

Нерідко основні труднощі в класифікації виникають при спробі чітко розмежувати елементи оборотних активів за їхнім характером участі у виробничому процесі. Наприклад, запаси насіння чи пального – з одного боку, є матеріальними ресурсами, а з іншого – частиною виробничого циклу. Такий перехідний статус вимагає глибокого розуміння суті кожного елементу, а не формального його віднесення до певної групи.

Крім того, важливим моментом у структурному аналізі є розуміння того, як саме оборотні активи забезпечують ліквідність підприємства. Висока частка неліквідних запасів або простроченої дебіторської заборгованості може свідчити про проблеми у фінансовому менеджменті, навіть якщо загальний обсяг оборотних активів виглядає достатнім. Саме тому класифікація має не лише описовий, а й аналітичний характер, дозволяючи оцінити стан, якість та динаміку змін ресурсної бази підприємства.

Елементний склад оборотних активів підприємства відображає ті конкретні ресурси, які залучаються в операційний цикл та забезпечують безперервність господарської діяльності. Кожен елемент цього складу виконує свою функціональну роль, сприяючи формуванню вартості продукції та досягненню виробничих і фінансових результатів (рис. 1.5).

У структурі оборотних активів підприємства доцільно виділяти окремі групи залежно від характеру їх використання, форми існування та способу участі в кругообігу капіталу. Так, частина активів представлена матеріально-речовими елементами, які безпосередньо споживаються у процесі виробництва, або ж є предметами праці, наприклад, сировина, матеріали, паливо, запасні частини тощо. Інші елементи, навпаки, не мають фізичної форми, але активно беруть участь у фінансовому забезпеченні діяльності підприємства - до них належать

грошові кошти, поточні фінансові вкладення, а також дебіторська заборгованість.

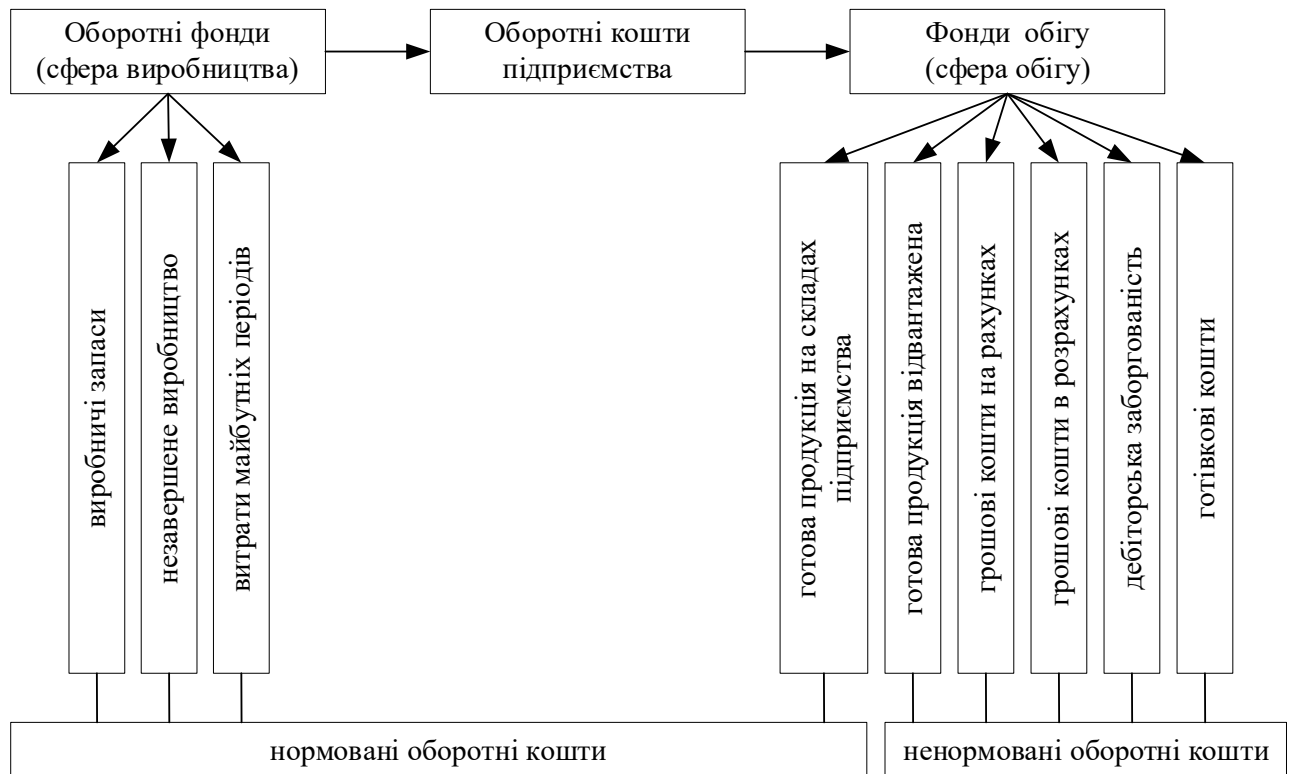

Рисунок 1.5 – Елементний склад оборотних активів підприємства

Джерело: [39, с. 217]

Особливістю сільськогосподарських підприємств є наявність таких специфічних елементів оборотних активів, як біологічні активи поточного характеру (наприклад, тварини на вирощуванні, багаторічні насадження до початку плодоношення), а також незавершене виробництво, яке включає витрати, понесені у процесі підготовки й вирощування майбутньої продукції. Через сезонність аграрної діяльності саме ці елементи займають значну частку в оборотному капіталі та потребують ретельного обліку і планування.

Кожен елемент оборотних активів має свої часові, фінансові й технологічні характеристики, що обумовлює різний підхід до управління ними. Наприклад, грошові кошти відзначаються високою ліквідністю, тоді як запаси, особливо у сільському господарстві, можуть мати довгий період зберігання та використання, що впливає на фінансову стійкість підприємства.

Отже, глибоке розуміння елементного складу оборотних активів дозволяє не лише підвищити точність внутрішнього обліку, а й здійснювати ефективне управління ресурсами, знаходити резерви для оптимізації витрат, підвищення оборотності капіталу та зміцнення фінансового стану підприємства.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що класифікація оборотних активів є не просто формальною процедурою групування ресурсів, а глибоким економічним інструментом, який дозволяє систематизувати та проаналізувати їх склад, виявити резерви для підвищення ефективності використання, а також сформулювати науково обґрунтовані підходи до управління ними. У сільськогосподарському секторі, з огляду на його специфіку, це набуває особливого значення, адже правильне розуміння структури оборотних активів є ключем до забезпечення стійкості підприємства, особливо в умовах мінливого ринкового середовища та високої залежності від зовнішніх факторів.

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу економічної сутності оборотних активів та особливостей їх складу і класифікації, можна зробити висновок, що ця категорія є невід'ємною складовою ресурсного потенціалу підприємства, яка забезпечує оперативність господарських процесів і безперервність виробничого циклу. Незважаючи на тривалу історію наукових дискусій щодо термінології та підходів до визначення оборотних активів, єдиної точки зору у вітчизняній і зарубіжній економічній науці досі не сформовано. Це зумовлено багатогранністю цієї економічної категорії, її здатністю трансформуватись у різні форми в межах одного операційного циклу.

Зміст оборотних активів розкривається через їхню участь у кругообігу капіталу підприємства, що забезпечує постійне відновлення виробничих ресурсів. Елементна структура оборотних активів є складною і включає як матеріальні, так і нематеріальні ресурси, що різняться за ступенем ліквідності, призначенням та джерелами формування. У свою чергу, класифікація оборотних активів за різними ознаками дозволяє не лише систематизувати інформацію про їх склад, але й забезпечити ефективну організацію обліку, контролю, аналізу та управління цими ресурсами.

Таким чином, обґрунтоване розуміння економічної природи, класифікаційної структури та функціонального призначення оборотних активів є ключовою умовою для прийняття виважених управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності їх використання в діяльності підприємства.

1.2 Методи оцінки ефективності формування і використання оборотних активів підприємства

Ефективність управління оборотними активами має ключове значення для забезпечення стабільної фінансово-господарської діяльності підприємства. Особливо це актуально для суб'єктів аграрної сфери, адже вони функціонують у специфічному середовищі, де виробничі цикли значною мірою залежать від сезонності, природно-кліматичних умов, державного регулювання і ринкової кон'юнктури. За таких умов важливо не лише мати достатній обсяг оборотних активів, а й раціонально їх формувати та максимально ефективно використовувати.

Оцінювання ефективності формування і використання оборотних активів передбачає комплексне вивчення системи показників і методів, які дозволяють охопити як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу. Це багатогранне завдання, що вимагає поєднання класичних аналітичних прийомів із сучасними підходами до управління ресурсами підприємства.

Одним із ключових методів виступає аналіз показників оборотності, адже швидкість, з якою ресурси перетворюються у грошову форму, свідчить про ступінь їхньої залученості у виробничо-збутовий процес. До таких показників належить, зокрема, коефіцієнт оборотності оборотних активів, що розраховується як відношення обсягу реалізованої продукції до середньорічної

вартості оборотних активів. Його зростання вказує на підвищення ефективності використання ресурсів. Крім того, оцінюється тривалість одного обороту в днях - чим менше часу триває повний кругообіг активів, тим оперативніше працює підприємство.

Окрему увагу варто приділити оцінці ефективності використання окремих елементів оборотних активів, зокрема запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів. Наприклад, коефіцієнт оборотності запасів дозволяє визначити, як швидко відбувається обіг матеріальних ресурсів, а коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості - ефективність політики взаєморозрахунків із контрагентами. Низькі значення цих показників можуть свідчити про нераціональне зберігання продукції або проблеми з платоспроможністю клієнтів.

Крім кількісних характеристик, важливим є аналіз рентабельності оборотних активів. Цей метод дозволяє співвіднести прибуток, отриманий від діяльності, з розміром оборотних активів. Високий рівень рентабельності свідчить про здатність підприємства отримувати значну віддачу на вкладені в обіг кошти, що є прямим свідченням ефективного управління. Для сільськогосподарських підприємств цей підхід особливо важливий у контексті нестабільних ринкових умов, коли потрібно оперативно оцінювати результативність кожної витраченої гривні.

Ще один напрям аналітичної роботи - це оцінювання структури джерел формування оборотних активів. У цьому контексті аналізується частка власного і позикового капіталу, який використовується для фінансування оборотних потреб. Надмірна залежність від зовнішніх джерел може свідчити про фінансову нестійкість, тоді як надто обмежене залучення позикових коштів - про можливе недоотримання вигод від оптимізації капіталу. Збалансованість структури забезпечує достатній рівень ліквідності й одночасно - економічну гнучкість.

У практиці також використовують факторний аналіз змін оборотності оборотних активів, що дозволяє визначити вплив окремих факторів - таких як зміна обсягів реалізації, вартості запасів, середньої суми дебіторської

заборгованості - на загальні показники ефективності. Такий підхід дає змогу глибше зрозуміти внутрішні причини коливань результативності і сформулювати стратегічні резерви для покращення ситуації.

В умовах сучасного управління особливого значення набувають інтегровані методики оцінки, що базуються на використанні складених індексів і зведених показників ефективності. Наприклад, можна оцінювати індекс ресурсної продуктивності оборотних активів, індекс оборотності капіталу або індекс фінансової гнучкості підприємства. Застосування таких методів дає змогу побачити більш комплексну картину та уникнути однобічного аналізу.

Не слід забувати і про якісні аспекти оцінки, зокрема - аналіз внутрішньої політики управління запасами, обліку товарно-матеріальних цінностей, своєчасності оновлення матеріальних ресурсів тощо. Інколи саме негнучка система внутрішнього регулювання або відсутність чітких процедур управління оборотними активами стають причиною їх неефективного використання.

Таким чином, оцінка ефективності формування і використання оборотних активів має багатовекторний характер. Її результативність залежить від системного підходу, що передбачає застосування як традиційних економічних методів, так і сучасних аналітичних інструментів. Для сільськогосподарських підприємств, які працюють в умовах нестабільного ринку і мають сезонну специфіку діяльності, особливо важливо здійснювати постійний моніторинг оборотних активів та їх динаміки, щоб своєчасно реагувати на зміни та ухвалювати ефективні управлінські рішення.

У сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища та зростання конкурентного тиску ефективність функціонування підприємств, їхній економічний поступ і рівень фінансової стабільності значною мірою визначаються раціональним використанням найбільш гнучкого ресурсу – оборотних активів. Саме вони забезпечують безперервність господарського процесу, оперативність у прийнятті рішень та адаптивність до ринкових змін. У цьому контексті особливого значення набуває впровадження дієвих підходів до оцінювання ефективності управління такими активами. Ретельний аналіз їхнього

використання, з урахуванням економічної природи та місця у кругообігу засобів підприємства, є важливим інструментом прийняття управлінських рішень.

Постійні трансформації, як у зовнішньоекономічному середовищі, так і у внутрішній системі функціонування господарюючих суб'єктів, зумовлюють необхідність постійного оновлення методичних підходів до аналізу. Удосконалення інструментарію дослідження ефективності використання оборотних активів, а також його гнучке налаштування до конкретних умов діяльності конкретного підприємства, залишається пріоритетним напрямом для аналітиків і управлінців, які прагнуть забезпечити високий рівень результативності економічної діяльності.

У традиційному тлумаченні поняття ефективності зводиться до визначення співвідношення між досягнутим результатом і витратами чи ресурсами, що були залучені для його досягнення. В умовах цього дослідження такими ресурсами виступають оборотні активи, які є основою забезпечення поточної діяльності підприємства [12, с. 18]. Такий підхід цілком логічний, адже активи розглядаються як економічні ресурси, що належать підприємству на правах власності та використовуються ним у процесі господарювання.

Щодо визначення результату, отриманого внаслідок використання оборотних активів, у науковій та практичній площині спостерігається певна методологічна розбіжність. Сьогодні найпоширенішим інструментом аналізу ефективності є застосування системи фінансових коефіцієнтів. Хоча подібний підхід не завжди супроводжується належним теоретичним обґрунтуванням, його використання базується на глибших концептуальних основах. Зокрема, слід виділити два головні методологічні підходи, що лежать в основі цього аналітичного інструментарію. Перший стосується трактування сутності оборотних активів і їхнього значення у системі відтворення виробництва. Другий пов'язаний із концепцією побудови системи фінансового управління, яка реалізується або шляхом дотримання структурної рівноваги активів і пасивів, або ж через спрямоване перетворення балансових статей у відповідності до стратегічних цілей підприємства.

Необхідно зазначити, що спроби формування інтегрального показника ефективності також зазвичай ґрунтуються на сукупності фінансових коефіцієнтів, які у своїй більшості зосереджені на окремих аспектах фінансової результативності підприємства [13, с. 81]. Відтак, доцільним є використання лише певної частини цих індикаторів, які безпосередньо стосуються аналізу ефективного функціонування оборотних активів. Найбільш інформативними у цьому контексті є показники з груп, що характеризують результативність використання капіталу та рівень ділової активності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Основні фінансові коефіцієнти, які використовуються в управлінні фінансами підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку
1	2
Ліквідності	
Коефіцієнт поточної ліквідності	Відношення поточних активів до короткострокових зобов'язань (поточних пасивів)
Коефіцієнт проміжної ліквідності	Відношення найбільш ліквідних активів і дебіторської заборгованості до короткострокових зобов'язань
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення найбільш ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
Фінансової стійкості	
Коефіцієнт загальної платоспроможності (частка власних джерел фінансування активів)	Відношення величини акціонерного капіталу до сумарних активів
Коефіцієнт автономії	Відношення власних засобів до загальної суми активів
Коефіцієнт фінансової залежності	Співвідношення позикового і власного капіталу
Частка власних джерел фінансування оборотних активів	Відношення власного капіталу (за вирахуванням позаоборотних активів, довгострокових пасивів і збитків) до оборотних активів
Коефіцієнт покриття відсоткових виплат	Відношення операційного прибутку до витрат на виплату відсотків
Ефективність основної діяльності	
Прибутковість реалізації	Відношення прибутку від реалізації до виручки від реалізації
Рентабельність продукції	Відношення прибутку від реалізації до витрат на виробництво і реалізацію
Ефективність використання капіталу	
Рентабельність активів	Відношення чистого прибутку до середньорічної величини активів
Рентабельність інвестованого капіталу	Відношення величини прибутку до виплати відсотків і податків, помноженої на різницю між одиницею і податковою ставкою, до суми позикового і власного капіталу

Продовження таблиці 1.1

1	2
Рентабельність оборотного капіталу	Відношення чистого прибутку до поточних активів
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до власного капіталу
Ділової активності	
Коефіцієнт фондівддачі	Відношення виручки від реалізації до середньої вартості позаоборотних активів за період
Коефіцієнт оборотності всіх активів	Відношення виручки від реалізації продукції до середньої вартості активів за період
Коефіцієнт оборотності запасів	Відношення собівартості продукції, реалізованої за звітний період, до середньої величини запасів в цьому періоді
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	Відношення виручки від реалізації до середньої величини оборотного капіталу за період
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення виручки від реалізації до середньої величини короткострокової дебіторської заборгованості за період
Коефіцієнт оборотності грошових коштів	Відношення виручки від реалізації до середньої величини грошових коштів за період

Джерело: складено автором на основі [17, 21, 63]

У сучасній економічній теорії та практиці загальновизнано, що швидкість обертання оборотних активів є ключовим показником їх ефективного використання. Основу цього підходу становить концепція фінансового циклу, який відображає повний шлях проходження грошових коштів підприємства через всі етапи їх трансформації – від придбання виробничих запасів до надходження виручки за реалізовану продукцію [69]. Протягом цього періоду грошові ресурси фактично вибувають з обороту, проходячи через проміжні стадії у вигляді запасів, незавершеного виробництва, готової продукції чи дебіторської заборгованості. Відтак, скорочення тривалості фінансового циклу розглядається як ознака раціонального управління оборотними активами.

Додатковим обґрунтуванням доцільності орієнтації на показники оборотності є розуміння того, що оборотні ресурси, вкладені у поточну

операційну діяльність підприємства, безперервно беруть участь у кругообігу активів. Отже, час їх обертання виступає мірилом ефективності функціонування фінансового механізму підприємства. Швидкість обороту вказує на те, наскільки оперативно підприємство перетворює вкладені кошти в грошовий результат [58]. Зростання інтенсивності обороту дозволяє скоротити період повернення інвестованих коштів, що у свою чергу знижує потребу в залученні додаткових фінансових ресурсів.

Кількісне вимірювання швидкості оборотності зазвичай здійснюється через відповідний коефіцієнт, що визначається як відношення виручки від реалізації продукції до середньої величини певного виду оборотних активів або загальної їх суми за аналізований період. Для більш наочного розуміння ефективності також розраховується тривалість обороту в днях - як відношення кількості днів у періоді до коефіцієнта оборотності [50]. Чим менший цей показник, тим швидше оборотні активи повертаються у формі грошових коштів, тобто тим ефективніше вони працюють.

Скорочення періоду обертання дозволяє зменшити загальну потребу підприємства в оборотному капіталі. Це, своєю чергою, веде до зниження витрат, пов'язаних із залученням додаткового фінансування. Більше того, за умов наявності вільних грошових залишків підприємство отримує можливість їх вигідного розміщення – наприклад, на депозитах або через інші фінансові інструменти, що дозволяє не лише уникнути простоювання коштів, а й отримати додатковий прибуток. Отже, управління швидкістю обігу оборотних активів є не просто частиною фінансової аналітики, а одним із стратегічних напрямів забезпечення фінансової стійкості підприємства та підвищення його конкурентоспроможності.

Визначальним чинником, що впливає на тривалість обігу активів підприємства, є специфіка галузі, до якої воно належить, а також особливості його господарської діяльності. У багатьох виробничих секторах істотне скорочення тривалості операційного циклу не завжди є можливим через об'єктивні технологічні й організаційні обмеження. Слід враховувати, що

операційний цикл має прямий взаємозв'язок із фінансовим циклом, тому зміни в одному безпосередньо позначаються на іншому.

Крім внутрішніх особливостей функціонування підприємства, існують і зовнішні фактори, які стримують прискорення обороту активів. До таких чинників належать загальний економічний клімат, рівень купівельної спроможності цільової аудиторії, стан взаємодії з постачальниками сировини, матеріалів та інструментів, а також рівень лояльності й платоспроможності клієнтів. Ці обставини створюють певні межі, в рамках яких підприємство може оптимізувати свій фінансовий цикл.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що оборотність активів скоріше виступає індикатором стану управління ресурсами, ніж повноцінним показником ефективності [37]. Більш обґрунтованим вимірником ефективного використання оборотних коштів є показник рентабельності оборотного капіталу, що дозволяє оцінити результативність використання ресурсів у фінансовому вираженні.

Існує кілька варіантів розрахунку цього показника, кожен з яких має свій аналітичний сенс:

по-перше, рентабельність використання оборотних активів у виробництві визначається як співвідношення доходу від реалізації до середньої вартості оборотних засобів;

по-друге, загальний рівень рентабельності оцінюється шляхом порівняння балансового прибутку з тією ж середньою вартістю обігових коштів;

по-третє, економічна рентабельність, що враховує чистий прибуток, дає змогу виявити реальний фінансовий результат діяльності підприємства в розрізі використання оборотного капіталу [4, с. 75].

Разом з тим, ці показники є агрегованими і не дозволяють здійснити глибоку оцінку по окремих елементах оборотних активів. Як наслідок, аналітичні висновки щодо ефективності використання, скажімо, грошових коштів чи товарно-матеріальних запасів залишаються наближеними і потребують уточнення за допомогою додаткових інструментів.

Інші коефіцієнти, що застосовуються в аналізі оборотних активів, безумовно мають значення для характеристики їх структури та джерел покриття. Проте їх функція полягає скоріше в ілюстрації пропорційного розподілу ресурсів, ніж у безпосередньому вимірюванні ефективності їх залучення і використання. Таким чином, комплексна оцінка ефективності оборотних активів вимагає не лише розрахунку окремих коефіцієнтів, а й глибокого розуміння внутрішніх зв'язків між елементами фінансового механізму підприємства.

Застосування методу аналізу оборотних активів на основі фінансових коефіцієнтів підтвердило свою практичну ефективність та користується заслуженою довірою серед фахівців у сфері фінансового менеджменту. Такий підхід дозволяє оцінити основні параметри використання ресурсів, але водночас має низку обмежень, які варто враховувати при його застосуванні [19].

Зокрема, серед недоліків варто зазначити відсутність чіткої диференціації між складовими оборотного капіталу, що ускладнює проведення точкового аналізу. Крім того, метод часто ігнорує часові та вартісні характеристики обігових коштів, що призводить до обмеженої глибини аналітичних висновків. Ще одним критичним моментом є те, що фінансові коефіцієнти зазвичай орієнтовані на вирішення оперативних завдань, не охоплюючи довгострокові перспективи розвитку підприємства.

Особливої ваги в цьому контексті набуває обґрунтування економічної доцільності тих чи інших управлінських рішень, що стосуються ресурсного забезпечення поточної діяльності.

Таким чином, лише системний і критичний підхід до аналізу оборотних активів дозволяє забезпечити високий рівень фінансової гнучкості підприємства, зменшити витрати та своєчасно адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ СП «НІБУЛОН»

2.1 Техніко-економічна характеристика підприємства

ТОВ СП «НІБУЛОН» - одне з найвідоміших аграрно-логістичних підприємств України, яке зробило вагомий внесок у розвиток аграрного сектору та зміцнення позицій України на світовому ринку зерна.

Історія створення підприємства розпочалася у 1991 році, коли на базі кількох сільськогосподарських структур було засноване спільне підприємство з іноземними інвестиціями - ТОВ СП «НІБУЛОН». Назва компанії є аббревіатурою, утвореною з перших літер назв трьох країн-засновниць: Нідерланди, Бельгія та Україна. Із самого початку діяльності підприємство орієнтувалося на виробництво та експорт сільськогосподарської продукції, передусім зернових культур.

Основним ініціатором створення і незмінним керівником компанії впродовж багатьох років був Герой України Олексій Вадатурський - харизматичний лідер, завдяки якому "НІБУЛОН" перетворився на одного з лідерів аграрної галузі. Його стратегічне бачення полягало в модернізації аграрної інфраструктури, розвитку внутрішніх логістичних можливостей України та зменшенні залежності аграрного експорту від автотранспорту й залізниці.

Функціонування «НІБУЛОНу» вирізняється вертикально інтегрованою структурою: підприємство охоплює повний цикл - від вирощування сільгосппродукції, її зберігання, переробки, транспортування до експорту. З часом «НІБУЛОН» інвестував значні кошти в розбудову сучасної логістичної інфраструктури: побудовано десятки елеваторних комплексів, терміналів для

перевалки зерна, суднобудівно-судноремонтний завод, а також власний флот річкових і морських суден.

Особливої уваги заслуговує інноваційна модель логістики, розроблена підприємством: ставка була зроблена на розвиток річкового транспорту як альтернативи залізничним та автомобільним перевезенням. Це не лише дозволило знизити витрати, а й значно зменшило навантаження на дороги України.

ТОВ СП «НІБУЛОН» також активно впроваджує інновації у сфері цифровізації, енергоефективності та екологічної відповідальності. Компанія бере участь у міжнародних проєктах, співпрацює з провідними фінансовими інституціями, такими як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), та активно інтегрується в європейський простір.

Станом на сьогодні, «НІБУЛОН» залишається однією з найпотужніших аграрних компаній України, що об'єднує сучасні технології, інноваційний підхід до агробізнесу та сталий розвиток. Незважаючи на виклики, пов'язані з військовими діями на території України, підприємство продовжує працювати, підтримувати продовольчу безпеку та зберігати свій статус надійного партнера на міжнародному ринку.

ТОВ СП «НІБУЛОН» є одним з основних гравців на аграрному ринку України, і його діяльність охоплює широкий спектр напрямів, що взаємодіють між собою, забезпечуючи високу ефективність та стабільність бізнесу. Підприємство спеціалізується на вирощуванні сільськогосподарських культур, таких як пшениця, кукурудза та ячмінь, застосовуючи передові агротехнології для досягнення високих врожаїв. Завдяки інноваціям у технологічних процесах, «НІБУЛОН» має можливість не лише збільшувати продуктивність, а й підвищувати якість своєї продукції, що відповідає міжнародним стандартам.

Значну частину діяльності компанії займає переробка зернових культур, що дозволяє підприємству не лише задовольняти потреби внутрішнього ринку, а й виходити на міжнародні ринки з різноманітними продуктами, такими як

борошно і крупи. Це дає змогу створювати додану вартість та забезпечувати високу конкурентоспроможність на ринку.

Логістика займає важливе місце у діяльності «НІБУЛОНу». Компанія має розвинену мережу елеваторних комплексів, що дозволяють ефективно зберігати значні обсяги продукції при оптимальних умовах. Окрім того, для транспортування зерна та інших товарів підприємство використовує власний флот річкових суден, що є не лише економічно вигідним, але й екологічно чистим способом перевезень. Ця стратегія дозволяє знизити витрати на транспортування та зменшити навантаження на інші види транспорту, такі як залізничний та автомобільний.

Таким чином, «НІБУЛОН» демонструє успішну інтеграцію сільськогосподарського виробництва з сучасними технологіями обробки та логістики, що забезпечує стабільне зростання та високі фінансові результати на усіх етапах своєї діяльності.

Група компаній «НІБУЛОН» побудована за принципом вертикально інтегрованої структури, що дозволяє здійснювати повний цикл аграрного виробництва - від вирощування зернових до їх експорту за кордон (рис.2.1). Такий підхід дає можливість контролювати якість продукції на всіх етапах, оптимізувати витрати та забезпечувати гнучкість у прийнятті управлінських рішень.

У структурі групи виділяється центральна компанія - ТОВ СП «НІБУЛОН», яка координує загальну стратегію розвитку, інвестиційну політику та взаємодію з міжнародними партнерами. До складу групи входить мережа сільськогосподарських підрозділів, розташованих у різних регіонах України. Ці підприємства займаються безпосередньо вирощуванням сільськогосподарських культур, забезпечуючи стабільне постачання сировини для подальшої переробки та експорту.

Важливою частиною структури є система елеваторних комплексів, які не лише забезпечують зберігання великих обсягів зерна, а й виконують функції

очищення, сушіння та підготовки продукції до транспортування. Кожен елеватор інтегрований у єдину логістичну систему підприємства.

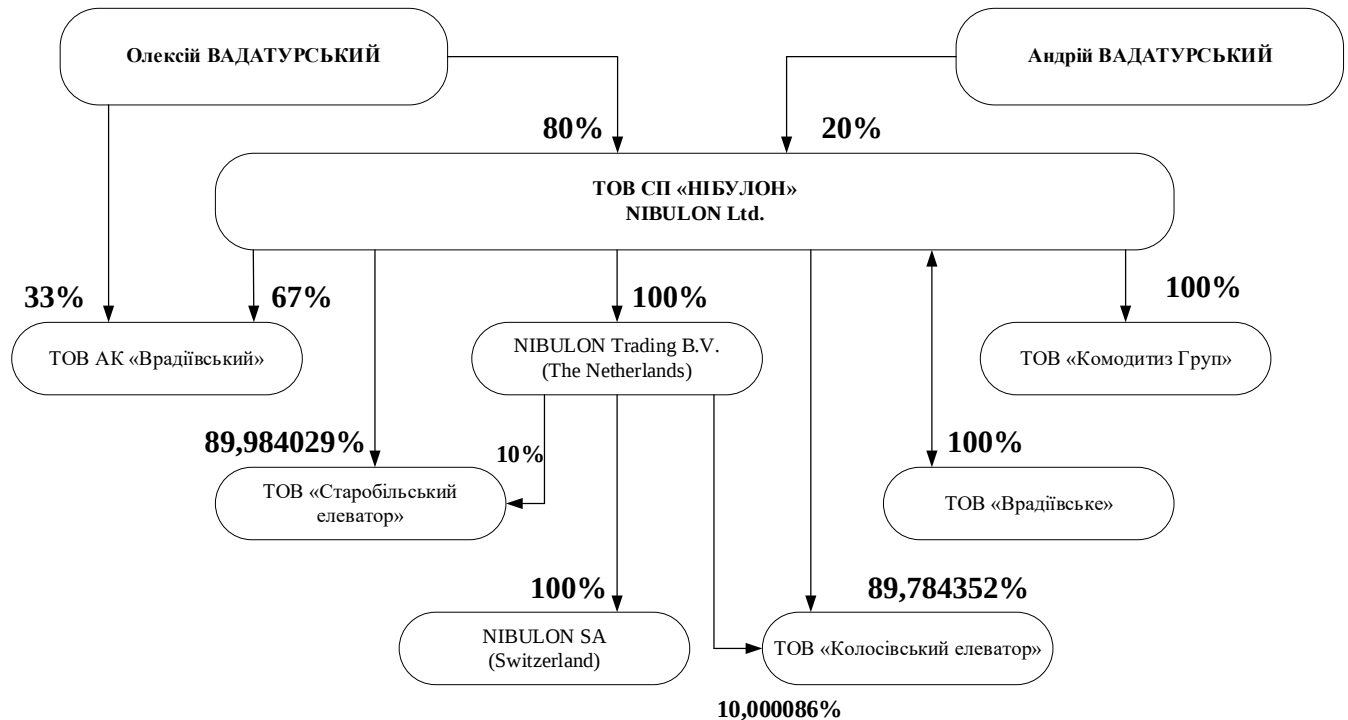

Рисунок 2.1 – Загальна структура компаній групи «НІБУЛОН»

Джерело: [52]

У межах групи функціонує також власна логістична інфраструктура, зокрема суднобудівно-судноремонтний завод «НІБУЛОН», що обслуговує флот компанії та будує нові судна для внутрішніх річкових перевезень. Завдяки цьому «НІБУЛОН» став піонером у відродженні річкової логістики в Україні, створивши потужну альтернативу традиційним видам транспорту.

Крім того, до складу групи входять експортні та трейдингові підрозділи, що займаються міжнародними поставками аграрної продукції, а також аналітичні й фінансові відділи, які забезпечують управлінське планування, моніторинг ринків та інвестиційний супровід.

Таким чином, структура компаній групи «НІБУЛОН» є збалансованою і функціонально завершеною, що дозволяє їй ефективно працювати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, зберігаючи позиції одного з флагманів агропромислового комплексу України.

Організаційна структура управління ТОВ СП «НІБУЛОН» сформована відповідно до потреб великого, вертикально інтегрованого агропромислового підприємства та забезпечує ефективне функціонування всіх ланок виробничо-логістичного ланцюга (рис. 2.2). Управління компанією побудоване за принципами централізації стратегічних рішень та децентралізації оперативного контролю, що дозволяє досягати високої гнучкості в управлінні різнопрофільними підрозділами.

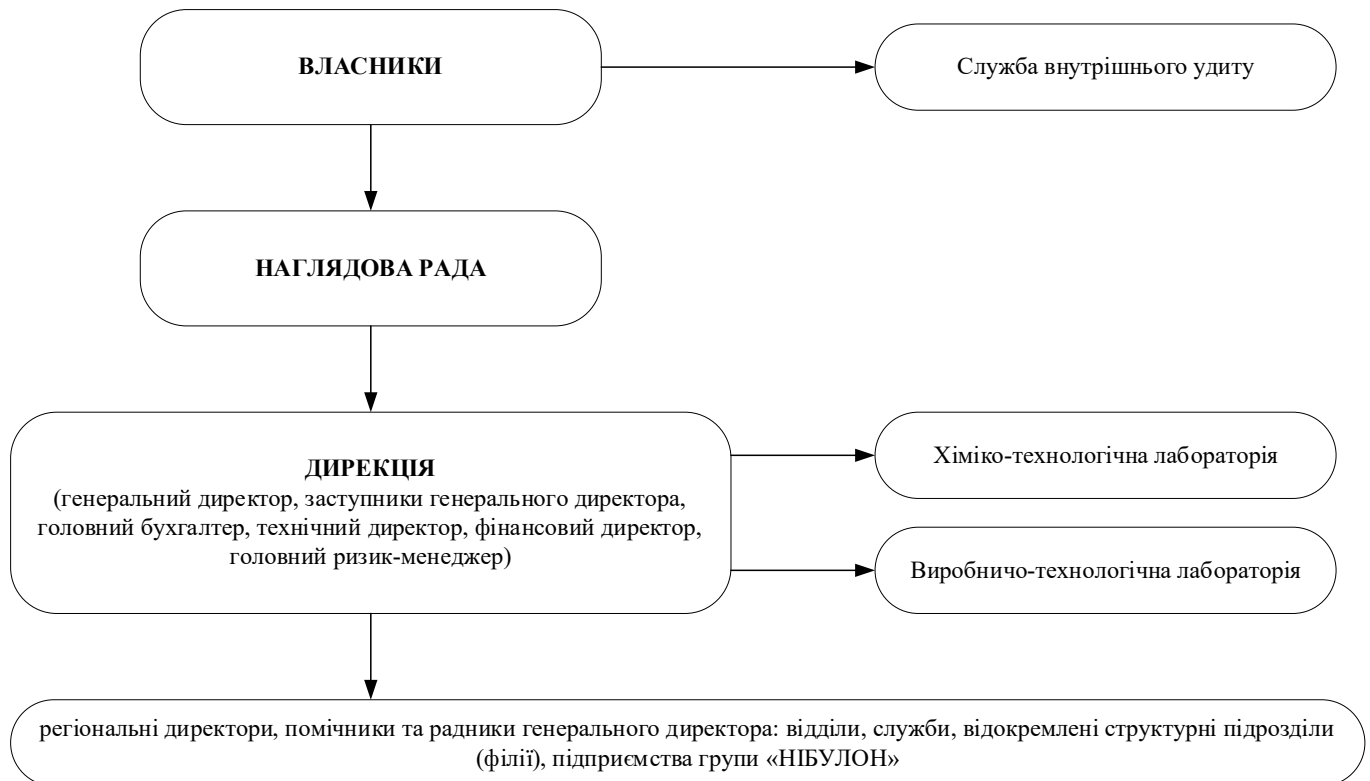

Рисунок 2.2 – Організаційна структура управління ТОВ СП «НІБУЛОН»

Джерело: [68]

На найвищому рівні управління знаходиться генеральний директор, який здійснює загальне керівництво компанією, визначає пріоритети розвитку, контролює реалізацію довгострокової стратегії та приймає ключові управлінські рішення. Його діяльність координується з боку вищого управлінського персоналу - заступників та директорів напрямів, кожен з яких відповідає за окрему функціональну сферу: агровиробництво, логістику, експортно-торговельну діяльність, будівництво та інвестиції, фінансово-економічну політику, а також юридичний та кадровий супровід.

Середню ланку управління формують керівники департаментів, служб і відділів, які організовують виконання поточних завдань відповідно до стратегічних рішень. Вони несуть відповідальність за контроль виробничих процесів, реалізацію логістичних операцій, фінансову звітність, забезпечення технічного обслуговування та інноваційне оновлення інфраструктури. Важливо, що структурні підрозділи компанії мають певну автономію у прийнятті оперативних рішень, що прискорює реакцію на зміни у виробничих або ринкових умовах.

Нижній рівень управління представлений керівниками регіональних підрозділів та місцевих виробничих філій. Вони тісно співпрацюють з головним офісом та координують діяльність на місцях, що дозволяє компанії зберігати контроль над виконанням виробничих планів та ефективно адаптуватися до специфіки кожного регіону.

Управлінська структура «НІБУЛОНу» відзначається високим рівнем взаємозв'язку між підрозділами, що сприяє швидкому обміну інформацією, прозорості прийняття рішень та чіткому розподілу відповідальності. Така модель дозволяє компанії ефективно функціонувати у складних ринкових умовах, швидко реагувати на зовнішні виклики та утримувати стабільну позицію серед провідних аграрних підприємств країни.

Обґрунтування необхідності аналізу товарної та реалізованої продукції для підприємства рівня ТОВ СП «НІБУЛОН» є надзвичайно важливим, оскільки саме ці показники відображають фактичні результати його виробничої діяльності та ефективність господарювання. У сучасних умовах конкуренції на аграрному ринку й постійних коливань попиту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, глибоке вивчення динаміки та структури товарної і реалізованої продукції дозволяє вчасно виявити проблемні зони, прийняти обґрунтовані управлінські рішення та адаптувати комерційну стратегію до нових викликів.

Аналіз зазначених показників дає змогу виявити тенденції зростання або зниження обсягів виробництва, встановити зв'язок між обсягами виробленої

продукції та її реалізацією, а також оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на формування доходів підприємства. Особливо важливо простежити ефективність використання виробничого потенціалу, вчасність реалізації продукції та рівень завантаженості логістичної інфраструктури, яка у «НІБУЛОН» є складовою конкурентної переваги.

Крім того, подібний аналіз є важливим інструментом фінансового планування: на його основі розраховуються майбутні доходи, оцінюється рентабельність окремих видів продукції, формується стратегія збуту та визначаються пріоритетні ринки збуту. Це також дозволяє коригувати виробничу програму відповідно до змін у кон'юктурі ринку.

Важливість і практичну доцільність аналізу товарної та реалізованої продукції на прикладі діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» чітко ілюструє таблиця 2.1, де проаналізовані основні техніко-економічні показники діяльності обраного підприємства та представлено відповідні розрахунки та порівняння обсягів виробленої та реалізованої продукції за певний період на основні інформації, яка міститься в додатках Б-Г. Результати, наведені у таблиці, дають змогу не лише оцінити рівень досягнень підприємства, а й виявити внутрішні резерви для зростання, що є підґрунтям для формування стратегії подальшого розвитку.

Динаміка зміни обсягів товарної та реалізованої продукції ТОВ СП «НІБУЛОН» протягом 2021–2023 років свідчить про нестабільність у господарській діяльності підприємства, що зумовлена як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Водночас аналіз, проведений на основі таблиці 2.1, дозволяє виокремити ключові тенденції та дати оцінку ефективності виробничо-збутової політики підприємства.

У 2022 році відбулося суттєве зниження обсягів товарної продукції порівняно з попереднім роком - на 6,2 млн грн, що становить майже 15% зменшення. Це могло бути наслідком ускладнення логістичних процесів, проблем із постачанням ресурсів або зниженням попиту на окремі види аграрної продукції. Проте вже у 2023 році спостерігається різке зростання цього показника на понад 20,8 млн грн, або майже на 59%, що свідчить про успішне

відновлення виробництва, мобілізацію внутрішніх резервів та, ймовірно, зростання інвестиційної активності.

Таблиця 2.1 – Техніко-економічні показники діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
Товарна продукція, тис. грн.	41662319	35417032	56285225	-6245287	20868193	-14,99	58,92
Реалізована продукція, тис. грн.	40606549	39794418	54120409	-812131	14325991	-2,00	36,00
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	24469432	23735349	24958821	-734083	1223472	-3,00	5,15
Оборотні активи, тис. грн.	13649284	13103313	13512791	-545971	409478	-4,00	3,12
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	1345908	1399744	1359367	53836	-40377	4,00	-2,88
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	123534	132181	124769	8647	-7412	7,00	-5,61
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	39107025	39498095	37918171	391070	-1579924	1,00	-4,00
Валовий прибуток, тис. грн.	1499554	296323	16202237	-1203231	15905914	-80,24	5367,76
Чистий прибуток, тис. грн.	1287038	-333495	15588106	-1620533	15921601	-125,91	4774,16
Середньорічна кількість працівників, ос.	5444	4058	3722	-1386	-336	-25,46	-8,28
Продуктивність праці, тис. грн./ос.	7652,89	8727,71	15122,31	1075	6395	14,04	73,27
Фондовіддача, грн./грн.	1,66	1,68	2,17	0	0	1,03	29,33
Фондомісткість, грн./грн.	0,60	0,60	0,46	0	0	-1,02	-22,68
Фондоозброєність, тис. грн./ос.	4494,75	5849,03	6705,76	1354	857	30,13	14,65
Рентабельність продукції, %	3,83	0,75	42,73	-3	42	-	-
Рентабельність підприємства, %	3,38	-0,91	40,52	-4	41	-	-

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Схожі коливання простежуються і у динаміці реалізованої продукції. Зменшення обсягів у 2022 році було менш помітним - усього на 2%, що може свідчити про наявність товарних залишків від попередніх періодів або акцент на реалізації вже накопичених обсягів. У 2023 році обсяги реалізації зросли на 36%, що підтверджує не лише відновлення виробничого потенціалу, а й ефективну роботу збутових каналів, у тому числі експортних, які завжди були одним з основних напрямів діяльності «НІБУЛОНу».

Наочне уявлення про зміну обсягів товарної та реалізованої продукції у динаміці за три роки дає рис. 2.3, де візуалізовано основні результати аналізу. Графічна інтерпретація даних підкреслює наявність кризового спаду у 2022 році та різке зростання у 2023 році, що вказує на високий рівень адаптаційної здатності підприємства до мінливих умов господарювання.

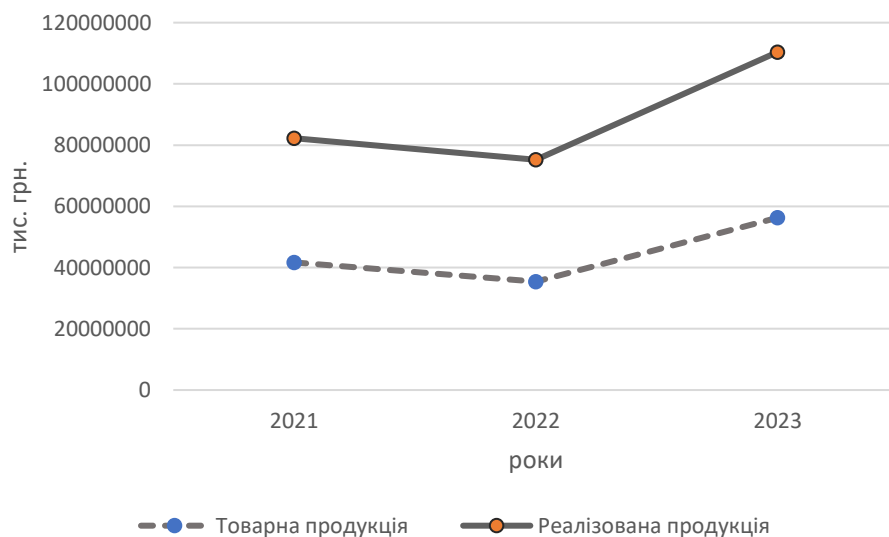

Рисунок 2.3 – Динаміка товарної та реалізованої продукції
ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2019-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [68] за допомогою пакету Excel

Загалом, отримані результати демонструють поступове відновлення виробничо-комерційної діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» після складного періоду та свідчать про зміцнення його ринкових позицій, що є добрим сигналом для подальших стратегічних рішень щодо розширення виробництва та збільшення експортного потенціалу.

Аналіз змін у розмірах кредиторської та дебіторської заборгованості ТОВ СП «НІБУЛОН» протягом 2021-2023 років дозволяє оцінити не лише фінансову стійкість підприємства, а й ефективність управління розрахунками з контрагентами. Дані, наведені в таблиці 2.1, свідчать про помірні коливання обох показників, що потребують детальнішого розгляду в контексті загальної господарської динаміки підприємства.

Упродовж 2021-2022 років дебіторська заборгованість зростає на 53,8 тис. грн, або на 4%, що можна розглядати як незначне погіршення платіжної дисципліни покупців або результат розширення обсягів відстрочених поставок. Водночас у 2023 році цей показник скоротився на 40,4 тис. грн (тобто на 2,88%), що свідчить про часткове повернення заборгованостей та більш жорсткий контроль з боку підприємства за фінансовими взаємовідносинами з дебіторами.

Щодо кредиторської заборгованості, то за 2022 рік її обсяг зріс на 8,6 тис. грн (приблизно на 7%), що може бути пов'язано з відтермінуванням розрахунків перед постачальниками або тимчасовими труднощами з ліквідністю. Проте вже у 2023 році спостерігається зменшення кредиторської заборгованості на 7,4 тис. грн, що відповідає зниженню на 5,61%. Це є позитивним сигналом, який свідчить про відновлення платоспроможності підприємства та прагнення до зменшення боргового навантаження.

Графічне зображення динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості подано на рис. 2.4. Візуалізація дає змогу чітко простежити напрями змін кожного з показників та співвіднести їх з іншими аспектами фінансової діяльності компанії. Такий аналіз є важливим для формування обґрунтованої оцінки платіжної дисципліни підприємства та рівня його фінансової стабільності.

Загалом, зміни у розмірах заборгованості демонструють, що підприємство поступово посилює контроль за фінансовими потоками, прагне мінімізувати ризики неплатежів і підтримувати на належному рівні взаємовідносини з діловими партнерами, що позитивно впливає на загальний фінансовий стан ТОВ СП «НІБУЛОН».

Рисунок 2.4 – Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості
ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [68] за допомогою пакету Excel

Аналіз динаміки собівартості реалізованої продукції, а також показників валового та чистого прибутків ТОВ СП «НІБУЛОН» за період 2021-2023 років, проведений на основі таблиці 2.1, дає можливість оцінити ефективність господарської діяльності підприємства в умовах змін зовнішнього середовища та внутрішніх трансформацій.

Протягом 2021-2022 років спостерігається незначне зростання собівартості реалізованої продукції – приблизно на 391 тис. грн, або на 1%. Це свідчить про збереження підприємством відносної стабільності витрат при зниженні обсягів виробництва, що, ймовірно, стало наслідком оптимізації ресурсів або скорочення частини витрат, які не впливали критично на виробничий процес. Водночас у 2023 році собівартість суттєво знижується на 1,58 млн грн (на 4%), що може бути результатом підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, автоматизації окремих процесів або скорочення витрат на одиницю продукції внаслідок зростання обсягів виробництва.

Значно виразніші коливання спостерігаються у динаміці прибутків. У 2022 році валовий прибуток різко скоротився до 296 тис. грн порівняно з 1,5 млн грн у 2021 році, що свідчить про зниження маржинальності реалізованої продукції на тлі зменшення доходів та певного збільшення витрат. Однак уже у 2023 році

ситуація кардинально змінюється – валовий прибуток досягає понад 16,2 млн грн, демонструючи приріст на понад 15,9 млн грн, або майже **5368%**, що вказує на істотне зростання ефективності збуту, підвищення цінової політики або зміни у структурі реалізованої продукції.

Аналогічна ситуація спостерігається і з чистим прибутком. У 2022 році підприємство зазнало збитків на суму понад 333 тис. грн, що, очевидно, стало наслідком загального зниження доходів, незважаючи на контрольовану собівартість. Водночас у 2023 році спостерігається прорив: чистий прибуток сягнув майже 15,6 млн грн, що становить приріст на понад 15,9 млн грн у порівнянні з попереднім роком. Це свідчить про відновлення не лише виробничої, а й фінансової стабільності підприємства, підтверджуючи правильність обраної стратегії розвитку.

Основні результати цього аналізу відображено на рис. 2.5, де наочно представлено зміну собівартості реалізованої продукції, валового та чистого прибутків. Графічна ілюстрація дозволяє візуально оцінити масштаб фінансових коливань і закріпити висновки щодо ефективності відновлення прибутковості підприємства у 2023 році.

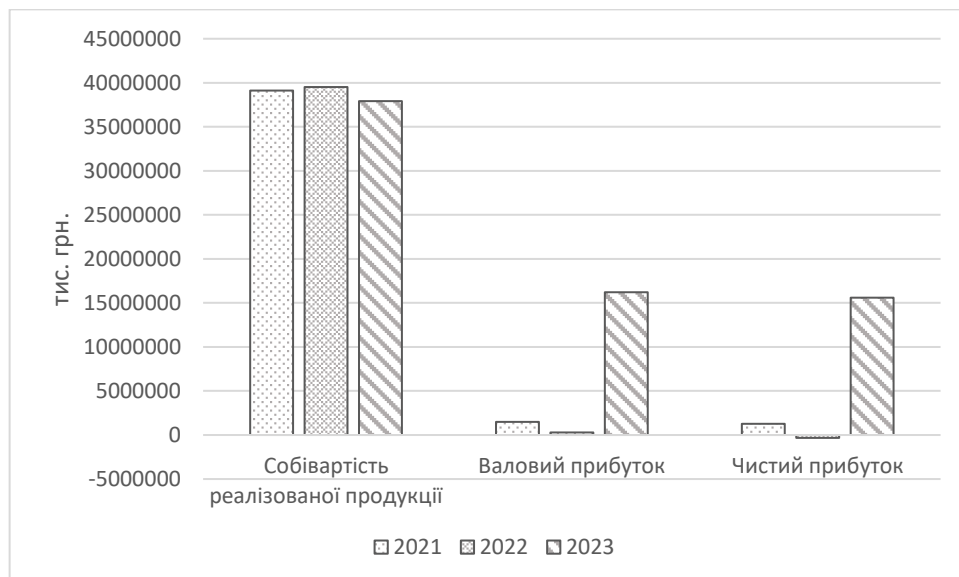

Рисунок 2.5 – Динаміка собівартості, валового та чистого прибутку
ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [68] за допомогою пакету Excel

Отже, проведений аналіз демонструє, що ТОВ СП «НІБУЛОН» зуміло вийти з кризового стану, значно покращивши фінансові результати та заклавши потенціал для подальшого зростання прибутковості.

Зміна рівня рентабельності продукції та рентабельності підприємства ТОВ СП «НІБУЛОН» упродовж 2021-2023 років, згідно з даними таблиці 2.1, відображає характерні етапи трансформації фінансової стійкості та загальної ефективності його господарської діяльності. Ці показники є ключовими індикаторами прибутковості, тому їх аналіз дозволяє зробити глибші висновки щодо результативності управлінських рішень у різні періоди.

У 2021 році рівень рентабельності продукції становив 3,83%, що свідчило про достатньо стабільну маржинальність при реалізації товарів. Однак уже у 2022 році цей показник різко знизився до 0,75%, тобто майже в п'ять разів. Таке скорочення може бути зумовлене не лише зовнішніми кризовими умовами, а й зростанням витрат, що супроводжувалося зниженням обсягів реалізації. У той же період рентабельність підприємства взагалі опустилася до від'ємного значення – мінус 0,91%, що означає наявність чистого збитку за підсумками року.

Проте вже у 2023 році ситуація змінилася кардинально. Рентабельність продукції зросла до 42,73%, а рентабельність підприємства – до 40,52%. Такий стрімкий ріст можна вважати надзвичайним проривом у відновленні прибутковості бізнесу. Причини такого зростання, ймовірно, криються у значному збільшенні обсягів реалізованої продукції, зниженні собівартості та оптимізації управлінських витрат. Зазначене також підтверджує раціональність обраної фінансової стратегії, яка дозволила не лише подолати кризу, а й досягти високих фінансових результатів.

Візуальне представлення динаміки рентабельності продукції та рентабельності підприємства наведено на рис. 2.6, де чітко простежується зниження показників у 2022 році та різкий їх стрибок у 2023-му. Така наочність дозволяє краще оцінити характер змін і відслідкувати ефективність фінансово-господарських заходів, реалізованих у рамках стратегії підприємства.

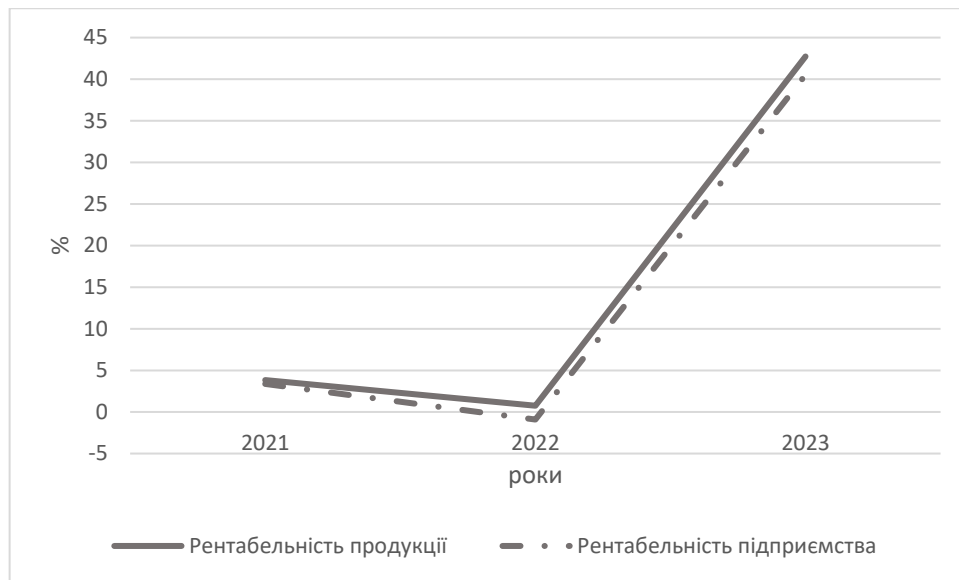

Рисунок 2.6 – Динаміка рентабельності продукції та рентабельності підприємства ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [68] за допомогою пакету Excel

Таким чином, аналіз свідчить про те, що ТОВ СП «НІБУЛОН» не лише подолато період фінансової нестабільності, але й сформувало надійну основу для прибуткової діяльності в майбутньому, що підтверджується позитивною динамікою рівнів рентабельності.

Для комплексної оцінки ефективності використання трудового потенціалу в діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» доцільно проаналізувати динаміку основних показників, що характеризують кадровий склад підприємства, рівень оплати праці та продуктивність персоналу. У таблиці 2.2 наведено узагальнені дані щодо кількісного та якісного складу працівників, розміру фонду оплати праці, середньомісячної заробітної плати, а також продуктивності праці за період 2021–2023 років.

Згідно з інформацією таблиці, упродовж аналізованого періоду спостерігається скорочення чисельності персоналу. Так, середньооблікова кількість працівників зменшилася з 5444 осіб у 2021 році до 3722 у 2023-му. Найбільше скорочення припало на 2022 рік, що може бути зумовлено адаптацією підприємства до змін у зовнішньому середовищі або реструктуризацією виробничих процесів. Фонд оплати праці також зменшився, проте

середньомісячна заробітна плата навпаки зросла, що свідчить про перерозподіл ресурсів на користь збереження мотивації основного персоналу. Водночас істотно підвищилася продуктивність праці - з 7652,89 тис. грн/особу у 2021 році до 15122,31 тис. грн/особу у 2023-му, що свідчить про ефективніше використання трудових ресурсів.

Таблиця 2.2 – Основні показники використання трудового потенціалу ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Структура	Роки			Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
Середньооблікова чисельність працівників, ос.	5444	4058	3722	-1386	-336	-25,46	-8,28
у т.ч. ПВП, ос.	4464	3206	3201	-1258,3	-4,9	-28,19	-0,15
Фонд оплати праці працівників, тис. грн.	1140170	857390	844284	-282779	-13107	-24,80	-1,53
Середньомісячна заробітна плата	17453	17607	18903	154	1296	0,88	7,36
Продуктивність праці	7652,89	8727,71	15122,31	1074,82	6394,6	14,04	73,27

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Таким чином, таблиця 2.2 дозволяє оцінити не лише кількісні зміни у складі персоналу підприємства, а й якісне зростання ефективності їх праці, що стало важливою передумовою поліпшення фінансових результатів ТОВ СП «НІБУЛОН» у 2023 році.

З метою оцінки структури та тенденцій зміни витрат у діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» доцільно звернутися до аналізу операційних витрат підприємства за останні три роки. У таблиці 2.3 наведено дані щодо основних елементів операційних витрат, таких як матеріальні витрати, витрати на оплату праці, нарахування на соціальні заходи, амортизація та інші витрати, з урахуванням їх абсолютного та відносного відхилення.

Аналіз таблиці свідчить про стабільну витратну політику підприємства з незначними коливаннями загального обсягу витрат. Зокрема, у 2022 році сукупні

операційні витрати дещо зросли порівняно з 2021 роком на 47 190 тис. грн, що становить приріст у 0,92%. Проте вже у 2023 році обсяг витрат знизився на 62 721 тис. грн, або на 1,21%, що може свідчити про реалізацію заходів з оптимізації виробничих процесів та підвищення ефективності управління ресурсами. Найбільш відчутне скорочення спостерігалось за статтею амортизації, що може бути пов'язано з оновленням або повним списанням частини основних засобів. Водночас витрати на оплату праці та матеріальні витрати демонстрували помірне зростання, що узгоджується із загальними тенденціями виробничої активності.

Таблиця 2.3 – Аналіз операційних витрат ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр., тис. грн.

Структура	Роки			Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
Матеріальні витрати	968450	1055611	1129503	87161	73892	9,00	7,00
Витрати на оплату праці	1234214	1246556	1283953	12342	37397	1,00	3,00
Відрахування на соціальні заходи	268972	260903	258294	-8069	-2609	-3,00	-1,00
Амортизація	1390436	1320914	1162404	-69522	-158510	-5,00	-12,00
Інші операційні витрати	1263920	1289198	1276306	25278	-12892	2,00	-1,00
Разом	5125992	5173182	5110461	47190	-62721	0,92	-1,21

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Таким чином, таблиця 2.3 є важливим інструментом для розуміння особливостей витратної структури ТОВ СП «НІБУЛОН» і дає змогу оцінити, наскільки ефективно підприємство управляє своїми ресурсами в умовах змін зовнішнього середовища.

З метою виявлення внутрішніх змін у структурі витрат та оцінки пріоритетів у витратній політиці підприємства доцільним є аналіз питомої ваги основних складових операційних витрат. У таблиці 2.4 подано дані про динаміку та співвідношення ключових елементів витрат ТОВ СП «НІБУЛОН» у період з

2021 по 2023 рік, що дозволяє зробити висновки щодо змін у розподілі ресурсів підприємства.

Таблиця 2.4 – Структура операційних витрат ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %
Матеріальні втрати	968450	18,89	1055611	20,41	1129503	22,10
Витрати на оплату праці	1234214	24,08	1246556	24,10	1283953	25,12
Відрахування на соціальні заходи	268972	5,25	260903	5,04	258294	5,05
Амортизація	1390436	27,13	1320914	25,53	1162404	22,75
Інші операційні витрати	1263920	24,66	1289198	24,92	1276306	24,97
Разом	5125992	100,00	5173182	100,00	5110461	100,00

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Аналіз показує, що найбільшою статтею витрат протягом трьох років залишалася амортизація, хоча її питома вага поступово зменшувалась - з 27,13% у 2021 році до 22,75% у 2023-му. Це може свідчити про завершення активної фази інвестування в основні засоби або оптимізацію амортизаційної політики. Водночас частка матеріальних витрат зростала, що пов'язано з активізацією виробничої діяльності у 2023 році. Помітне зростання відбулося й у структурі витрат на оплату праці, що вказує на посилення уваги до трудового потенціалу підприємства. Інші операційні витрати протягом періоду залишались стабільними, становлячи приблизно чверть загального обсягу витрат.

Таким чином, таблиця 2.4 дозволяє виявити ключові напрями трансформації витратної структури ТОВ СП «НІБУЛОН», що є важливим для оцінки ефективності управління витратами та формування стратегії розвитку підприємства в умовах змін кон'юнктури ринку.

Для комплексної оцінки фінансового стану підприємства необхідно дослідити його здатність своєчасно виконувати зобов'язання перед контрагентами. З цією метою доцільно проаналізувати показники платоспроможності, які представлені у таблиці 2.5. У таблиці наведено коефіцієнти абсолютної, критичної та поточної ліквідності ТОВ СП «НІБУЛОН»

за 2021-2023 роки, що дозволяє оцінити рівень фінансової гнучкості підприємства та його здатність оперативно покривати поточні борги.

Таблиця 2.5 – Аналіз платоспроможності ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Показник	Роки			Відхилення, +/-	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05	0,22	0,02	0,17	-0,2
Коефіцієнт критичної ліквідності	0,1	1,07	0,08	0,97	-0,99
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,65	3,58	0,34	2,93	-3,24

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Аналіз показників свідчить про значні коливання рівня ліквідності протягом досліджуваного періоду. У 2022 році спостерігалось суттєве зростання усіх коефіцієнтів ліквідності, що може вказувати на тимчасове накопичення грошових коштів або скорочення короткострокових зобов'язань. Проте вже у 2023 році значення всіх показників різко знизилися, зокрема коефіцієнт абсолютної ліквідності впав до 0,02, а поточної - до 0,34, що може сигналізувати про певне ускладнення з поточною платоспроможністю підприємства. Така динаміка потребує подальшого контролю, аби уникнути ризиків фінансової нестабільності.

Отже, дані таблиці 2.5 демонструють нестійкий характер платоспроможності ТОВ СП «НІБУЛОН» і підкреслюють важливість запровадження ефективного фінансового моніторингу та управління короткостроковими активами й зобов'язаннями.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що фінансово-економічний стан ТОВ СП «НІБУЛОН» протягом 2021-2023 років зазнавав суттєвих змін під впливом як внутрішніх рішень підприємства, так і зовнішніх економічних умов. Динаміка показників товарної та реалізованої продукції засвідчує поступове відновлення і зростання обсягів господарської діяльності у 2023 році після спаду в 2022-му, що підтверджується даними таблиці 2.1 та відповідними графічними ілюстраціями. Значне зростання валового і

чистого прибутків на фоні зменшення собівартості реалізованої продукції свідчить про посилення ефективності виробничої діяльності.

У сфері використання трудового потенціалу, попри скорочення чисельності персоналу, підприємству вдалося досягти високих показників продуктивності праці, що демонструє ефективність кадрової політики (таблиця 2.2). Аналіз операційних витрат і їхньої структури (таблиці 2.3 і 2.4) вказує на раціональний підхід до розподілу ресурсів, з акцентом на стабільність витратної політики та контроль за амортизаційними та соціальними виплатами.

Разом із тим, оцінка ліквідності підприємства (таблиця 2.5) свідчить про нестабільність платоспроможності, що вимагає посиленого контролю за грошовими потоками та зобов'язаннями, особливо в короткостроковій перспективі.

Таким чином, ТОВ СП «НІБУЛОН» загалом демонструє позитивну динаміку розвитку та ознаки фінансової стійкості, проте водночас потребує удосконалення механізмів управління ліквідністю та подальшого підвищення ефективності використання наявних ресурсів. Це дозволить забезпечити стабільне зростання у майбутньому та підвищити конкурентоспроможність підприємства на аграрному ринку.

2.2 Дослідження ефективності управління оборотними активами ТОВ СП «НІБУЛОН»

У сучасних умовах господарювання ефективне управління оборотними активами є одним із ключових чинників забезпечення стабільного функціонування підприємства та підтримки його фінансової рівноваги. Для підприємств аграрного сектору, зокрема для ТОВ СП «НІБУЛОН», раціональне використання оборотних активів набуває особливої ваги, оскільки саме ця категорія активів забезпечує безперервність операційного циклу, своєчасне

виконання виробничих завдань та здатність адаптуватися до сезонних коливань попиту і пропозиції.

ТОВ СП «НІБУЛОН» - одне з провідних підприємств вітчизняного агропромислового комплексу, діяльність якого охоплює повний цикл - від вирощування сільськогосподарської продукції до її експорту. У зв'язку з цим підприємство щоденно оперує значними обсягами запасів, грошових коштів, дебіторської та кредиторської заборгованості, що вимагає якісної системи управління оборотними активами, здатної забезпечити високу оборотність, мінімізацію втрат та оптимізацію витрат.

Управління оборотними активами ТОВ СП «НІБУЛОН» має стратегічне значення, оскільки ефективність цього процесу безпосередньо впливає на прибутковість, платоспроможність та інвестиційну привабливість підприємства. Неефективне використання оборотних активів може призвести до заморожування значних фінансових ресурсів, зниження ділової активності та погіршення фінансових результатів. У свою чергу, грамотне управління цією категорією активів сприяє підвищенню конкурентоспроможності та забезпечує основу для сталого розвитку.

З огляду на вищезазначене, дослідження ефективності управління оборотними активами ТОВ СП «НІБУЛОН» є актуальним і необхідним етапом у межах комплексної оцінки фінансового стану підприємства. Такий аналіз дозволить виявити ключові проблеми та резерви покращення, сформулювати обґрунтовані управлінські рішення та підвищити загальну ефективність господарської діяльності підприємства.

Для детальнішого аналізу ефективності управління оборотними активами підприємства ТОВ СП «НІБУЛОН» важливо розглянути динаміку та склад окремих елементів, що складають загальний обсяг оборотних активів, а також вплив цих змін на фінансову стабільність та ліквідність компанії. В таблиці 2.6 наведено динаміку змін окремих складових оборотних активів за період 2021-2023 рр., що дозволяє оцінити ефективність використання обігових коштів та своєчасність їх мобілізації.

Таблиця 2.6 – Аналіз динаміки та складу оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр., тис. грн.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022-2021	2023-2022	2022/2021	2023/2022
Запаси	9830577	7372933	8454296	-2457644	1081363	-25,0	14,7
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1757145	2249146	1651716	492001	-597430	28,0	-26,6
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1345908	1399744	1359367	53836	-40377	4,0	-2,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	53301	61296	56499	7995	-4797	15,0	-7,8
Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів	5867	5398	5808	-469	410	-8,0	7,6
Інша поточна дебіторська заборгованість	29700	34452	29403	4752	-5049	16,0	-14,7
Грошові кошти та їх еквіваленти	23762	19485	24475	-4277	4990	-18,0	25,6
Інші оборотні активи	100857	65557	88754	-35300	23197	-35,0	35,4
Всього оборотних активів	13147117	11208011	11670318	-1939106	462307	-14,7	4,1

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Аналіз основних змін у складі оборотних активів показує різноманітні тенденції. За 2022 рік спостерігається значне скорочення загальної величини оборотних активів - на 14,7%, що є результатом зменшення запасів. Так, вартість запасів зменшилась на 2,45 млрд грн, що складає 25% від показника 2021 року. Це скорочення може свідчити про оптимізацію запасів або зміни в стратегії постачання та продажу товарів, що могло бути реакцією на зовнішні економічні фактори чи зміни в попиті. Однак у 2023 році обсяг запасів знову збільшився на 14,7%, що може бути інтерпретовано як намагання відновити товарні запаси для забезпечення виробничих потреб або прогнозованого попиту.

Одним із ключових компонентів оборотних активів є дебіторська заборгованість, яка виявила різні зміни у аналізованому періоді. У 2022 році дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги зросла на 28%, що могло бути результатом посилення продажу в кредит або зростання обсягів реалізації. Проте в 2023 році спостерігається значне зменшення цієї заборгованості — на 26,6%, що свідчить про поліпшення платіжної дисципліни серед клієнтів або, можливо, про зміни в політиці кредитування. Це може свідчити про вдосконалення управління дебіторською заборгованістю та зменшення ризиків неплатежів.

Щодо дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом, то за весь період спостерігалось незначне збільшення цього показника (на 4% у 2022 році та на 7,6% у 2023 році). Враховуючи, що цей показник не має значних коливань, можна зробити висновок про стабільність розрахунків із бюджетними органами, що є важливим для підтримки репутації компанії та забезпечення безперебійної діяльності.

Інші статті дебіторської заборгованості, такі як за розрахунками за виданими авансами та нарахованими доходами, не демонструють значних змін, що свідчить про стабільний стан взаєморозрахунків із партнерами і клієнтами, де зміни мають в основному незначні відхилення в межах кількох відсотків.

Грошові кошти та їх еквіваленти є важливим індикатором ліквідності підприємства. У 2022 році спостерігалось зниження грошових коштів на 18%, що може бути наслідком зменшення надходжень або зростання витрат. Однак у 2023 році цей показник зріс на 25,6%, що свідчить про зростання ліквідності компанії або про зростання доходів, що було результатом поліпшення фінансової стабільності або змін у грошових потоках.

Щодо інших оборотних активів, то тут спостерігається скорочення на 35% у 2022 році, але вже в 2023 році відбулося відновлення на 35,4%. Це свідчить про значні зміни в структурі інших поточних активів, що можуть бути пов'язані з наявністю специфічних короткострокових інвестицій або змін у політиці щодо використання оборотних коштів.

Загалом всього оборотних активів підприємства на кінець 2023 року дещо зросли на 4,1% порівняно з попереднім роком, що вказує на стабільність компанії та її здатність до адаптації в умовах змін на ринку та в економіці загалом.

Для наочного відображення результатів проведеного аналізу, результати динаміки та складу оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» будуть проілюстровані на рис. 2.6, де показано основні тенденції змін в структурі активів протягом аналізованого періоду.

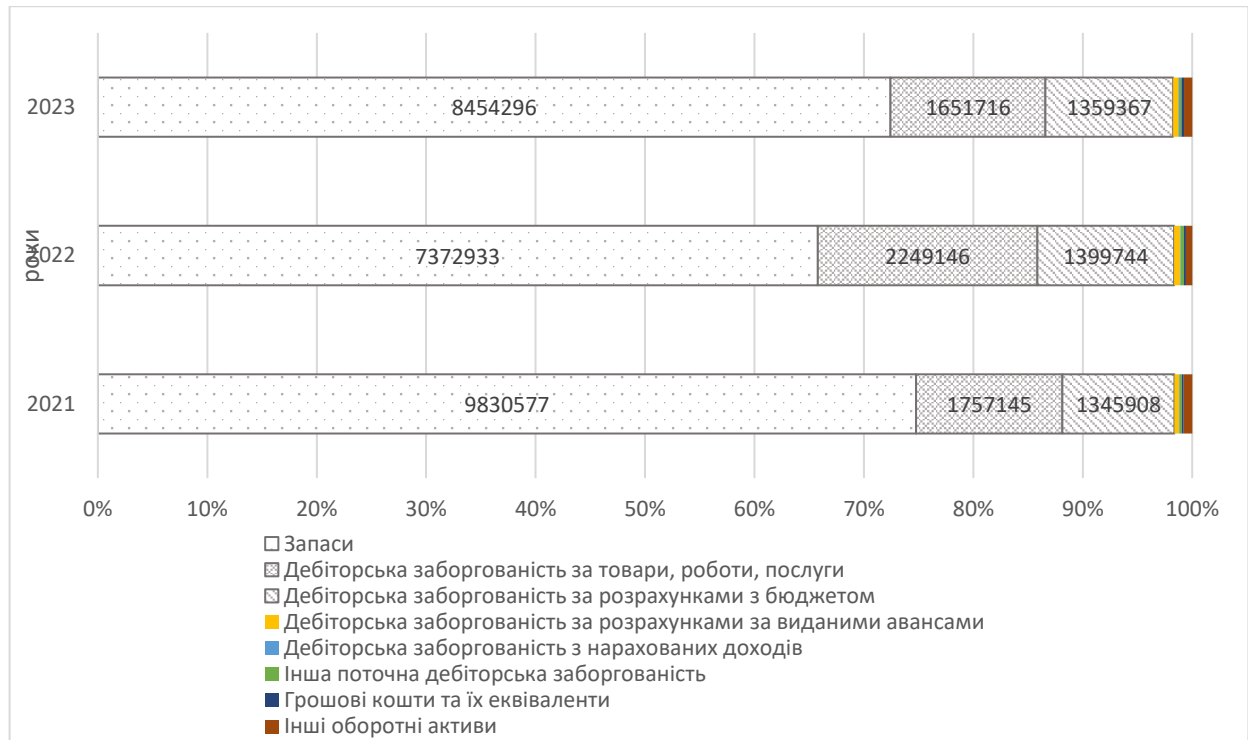

Рисунок 2.6 – Структура оборотних активів
ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [68] за допомогою пакету Excel

З метою оцінки структури та динаміки змін дебіторської заборгованості ТОВ СП «НІБУЛОН» було проведено аналіз її складових за період 2021-2023 років. В таблиці 2.7 відображено не лише абсолютні значення окремих видів дебіторської заборгованості, але й їхню питому вагу в загальному обсязі, що дозволяє зробити висновки щодо напрямів найбільшої концентрації дебіторської заборгованості та ефективності її управління. Основні результати аналізу також

наочно представлені на рис. 2.7, що дозволяє краще візуалізувати зміни в структурі за період дослідження.

Таблиця 2.7 – Динаміка зміни складових дебіторської заборгованості ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Показник	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	тис. грн.	структура, %	тис. грн.	структура, %	тис. грн.	структура, %
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1757145	55,05	2249146	59,98	1651716	53,23
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1345908	42,17	1399744	37,33	1359367	43,81
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	53301	1,67	61296	1,63	56499	1,82
Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів	5867	0,18	5398	0,14	5808	0,19
Інша поточна дебіторська заборгованість	29700	0,93	34452	0,92	29403	0,95
Разом	3191921	100,00	3750036	100,00	3102793	100,00

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Як видно з таблиці 2.7, найбільшу частку в загальній структурі дебіторської заборгованості щорічно займає заборгованість за товари, роботи та послуги. Її частка зросла з 55,05% у 2021 році до 59,98% у 2022 році, що може свідчити про активізацію продажів у кредит або погіршення платіжної дисципліни покупців. Проте вже у 2023 році цей показник знизився до 53,23%, що може бути результатом заходів з посилення контролю над дебіторською заборгованістю або змін у політиці розрахунків із контрагентами.

Другу за значущістю позицію займає дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом. Її частка у 2022 році скоротилась до 37,33% порівняно з 42,17% у 2021 році, проте у 2023 році вона знову зросла до 43,81%. Це може свідчити про тимчасові затримки у відшкодуванні податкових сум або зміну обсягів бюджетних взаєморозрахунків підприємства.

Інші складові дебіторської заборгованості, зокрема за авансами, нарахованими доходами та інша поточна заборгованість, мають відносно невелику питому вагу (менше 2% кожна), однак їх коливання також свідчать про незначні зміни в системі управління фінансами підприємства.

Загальний обсяг дебіторської заборгованості підприємства у 2022 році збільшився на 17,5% порівняно з 2021 роком, що може свідчити про зростання обсягів діяльності або послаблення платіжної дисципліни партнерів. Однак у 2023 році він зменшився на 17,3%, що є позитивним сигналом щодо стабілізації фінансових розрахунків.

Таким чином, аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості ТОВ СП «НІБУЛОН» свідчить про необхідність подальшого вдосконалення політики управління розрахунками з контрагентами, зокрема шляхом мінімізації частки сумнівної або довгострокової заборгованості. Усі ключові зміни представлені на рисунку 2.7, що наочно ілюструє трансформацію структури дебіторської заборгованості протягом досліджуваного періоду.

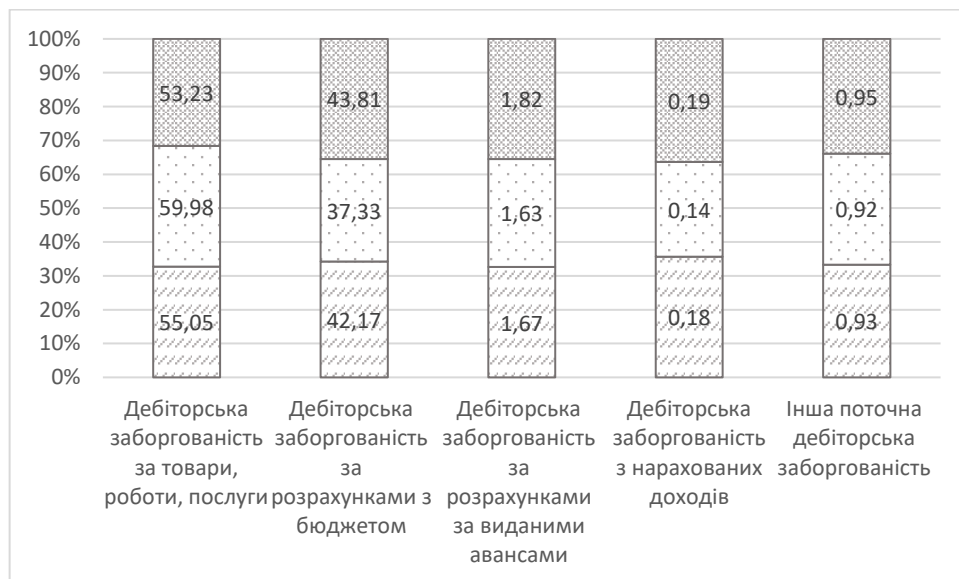

Рисунок 2.7 – Структура дебіторської заборгованості ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [68] за допомогою пакету Excel

Для оцінки ефективності забезпечення виробничої діяльності необхідними ресурсами доцільно проаналізувати динаміку показників матеріально-

технічного забезпечення підприємства. В таблиці 2.8 наведено зміни в обсягах основних груп матеріальних ресурсів, що використовуються ТОВ СП «НІБУЛОН» упродовж 2021–2023 років. Цей аналіз дозволяє оцінити, наскільки стабільним є постачання матеріалів, а також виявити тенденції в їх використанні. Візуалізовані результати аналізу представлені на рисунку 2.8, що дає змогу краще простежити зміни за окремими складовими.

Таблиця 2.8 – Динаміка зміни показників матеріально-технічного забезпечення ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Група МТЗ	Роки			Абсолютне відхилення, +/-	
	2021	2022	2023	2022-2021	2023-2022
Сировина і матеріали	311865,1	269466,8	411268,8	-42398	141802
Паливо	84720,9	75445,1	115146,7	-9275,8	39701,6
Тара й тарні матеріали	13667,7	11748,5	17930,9	-1919,2	6182,4
Матеріали передані в переробку	214887,9	174398,2	266172,1	-40490	91773,9
Запасні частини	15976,7	13138,5	20052,4	-2838,2	6913,9
Інші матеріали	1456,3	929,1	1418,0	-527,2	488,9
Разом	642574,6	545126,2	545126,2	-97448	286863

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Як свідчать дані таблиці, у 2022 році підприємство зменшило обсяг використання більшості видів матеріальних ресурсів у порівнянні з 2021 роком. Зокрема, найбільше скорочення відбулося за позиціями «Матеріали, передані в переробку» (на 40,5 млн грн) та «Сировина і матеріали» (на 42,4 млн грн). Це може бути пов'язано з коригуванням виробничих програм або перебоями у постачанні ресурсів у складних економічних умовах.

Проте вже у 2023 році спостерігається значне зростання обсягів забезпечення майже за всіма групами матеріалів. Найбільше зростання зафіксовано знову за статтями «Сировина і матеріали» (+141,8 млн грн) та «Матеріали, передані в переробку» (+91,8 млн грн), що може свідчити про активізацію виробництва та відновлення стабільних ланцюгів постачання.

Загальний обсяг матеріально-технічного забезпечення у 2023 році зріс на 286,9 млн грн порівняно з 2022 роком, повністю перекривши попереднє скорочення, що вказує на відновлення виробничої активності підприємства. Така

позитивна динаміка є свідченням гнучкості системи матеріально-технічного постачання та адаптації ТОВ СП «НІБУЛОН» до змін у зовнішньому середовищі.

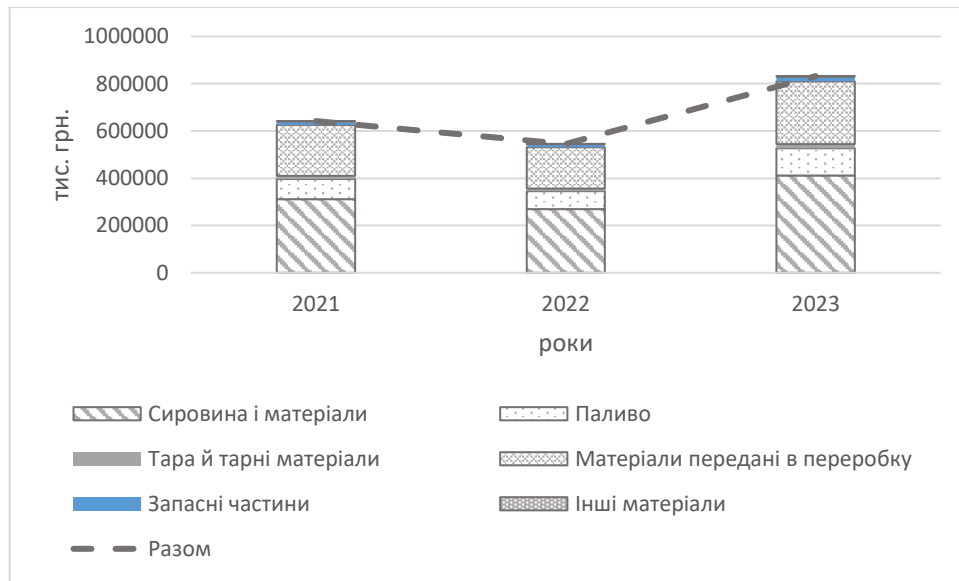

Рисунок 2.8 – Динаміка зміни показників матеріально-технічного забезпечення ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [68] за допомогою пакету Excel

Отже, аналіз даних таблиці 2.8 ілюструє, що підприємство зуміло подолати кризові явища в логістиці та матеріальному забезпеченні, повернувшись до стабільного функціонування. Більш детально зміни у структурі матеріально-технічного забезпечення відображено на рис. 2.8.

З метою оцінки результативності використання оборотних активів підприємства доцільно проаналізувати основні показники їх ефективності за останні три роки. У таблиці 2.9 представлено динаміку відповідних коефіцієнтів та розраховані абсолютні і відносні відхилення між роками 2021-2023. Основні результати дослідження ефективності обороту активів та тривалості операційного й фінансового циклів візуалізовано на рисунку 2.9.

Як свідчать дані таблиці, у 2023 році спостерігається істотне зростання оборотності дебіторської заборгованості - з 10,61 обертів у 2022 році до 17,44 у 2023 році, що є позитивним сигналом щодо підвищення платіжної дисципліни контрагентів. У результаті період її погашення скоротився на 13,47 днів, або на 39,16%. Натомість оборотність кредиторської заборгованості знизилася до 1,96,

що свідчить про деяке збільшення середнього терміну розрахунків із постачальниками.

Таблиця 2.9 – Динаміка показників ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, %	
	2021	2022	2023	2022-2021	2023-2022	2022/2021	2023/2022
Оборотність дебіторської заборгованості	12,72	10,61	17,44	-2,11	6,83	-16,59	64,37
Оборотність кредиторської заборгованості	2,01	2,16	1,96	0,15	-0,20	7,45	-9,40
Період погашення дебіторської заборгованості	28,69	34,40	20,93	5,70	-13,47	19,88	-39,16
Період погашення кредиторської заборгованості	181,35	168,78	186,29	-12,57	17,51	-6,93	10,37
Оборотність постійних активів	1,66	1,68	1,99	0,02	0,32	1,03	18,85
Оборотність активів	1,07	1,19	1,58	0,12	0,39	11,36	32,98
Оборотність чистих активів	3,00	46,21	2,95	43,22	-43,26	1442,15	-93,61
Оборотність товарно-матеріальних запасів	60,86	72,46	69,56	11,60	-2,90	19,06	-4,00
Період обороту товарно-матеріальних запасів, дні	6,00	5,04	5,25	-0,96	0,21	-16,01	4,17
Тривалість операційного циклу, дні	34,69	39,43	26,17	4,74	-13,26	13,68	-33,63
Тривалість фінансового циклу, дні	32,68	37,27	24,21	4,59	-13,06	14,06	-35,03
Рентабельність активів, %	3,38	-0,996	42,22	-4,38	43,22		
Рентабельність чистих активів, %	9,50	-38,729	85,06	-48,23	123,79		
Рентабельність оборотних активів, %	12,97	3,05	120,56	-9,91	117,50		

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Показники оборотності активів, зокрема загальних та постійних, також демонструють позитивну динаміку. Так, оборотність активів зросла з 1,19 до 1,58, а постійних активів - з 1,68 до 1,99, що може свідчити про підвищення продуктивності використання ресурсної бази підприємства.

Окремої уваги заслуговує показник рентабельності активів, який у 2023 році зріс до 42,22% після негативного значення у 2022 році. Аналогічну тенденцію спостерігаємо і щодо рентабельності чистих активів (85,06%) та

рентабельності оборотних активів, яка сягнула вражаючих 120,56%. Це свідчить про суттєве покращення фінансових результатів підприємства на фоні ефективного управління оборотними ресурсами.

Отже, на підставі проведеного аналізу показників, наведених у таблицях 2.6-2.9, можна зробити висновок, що у 2023 році діяльність ТОВ СП «НІБУЛОН» у сфері управління оборотними активами демонструє позитивні зрушення, попри деякі коливання в окремих компонентах. Зокрема, у структурі оборотних активів простежується тенденція до збільшення запасів та грошових коштів, що може свідчити про формування певного запасу фінансової гнучкості. Водночас зменшення дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги у 2023 році є ознакою посилення контролю за розрахунками з контрагентами.

Поглиблений розгляд динаміки дебіторської заборгованості показав, що її структура залишалася відносно стабільною, однак у 2023 році частка розрахунків з бюджетом дещо зросла, що потребує подальшої уваги в управлінні податковими зобов'язаннями. Аналіз матеріально-технічного забезпечення виявив зростання обсягів усіх основних видів матеріалів у 2023 році порівняно з попереднім періодом, що свідчить про активізацію виробничої діяльності та поповнення складських резервів.

Найбільш показовими є результати оцінки ефективності використання оборотних активів. Спостерігається суттєве підвищення оборотності дебіторської заборгованості та загальних активів, що позитивно вплинуло на скорочення тривалості операційного й фінансового циклів. Крім того, значне зростання рентабельності оборотних і чистих активів у 2023 році є беззаперечним підтвердженням покращення фінансових результатів та ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства.

У підсумку, результати аналізу свідчать про поступове підвищення ефективності управління оборотними активами ТОВ СП «НІБУЛОН», що є позитивним фактором для забезпечення стабільного розвитку та зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку.

РОЗДІЛ 3

ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОВ СП «НІБУЛОН»

3.1 Оцінка впливу змін у структурі активів на фінансові результати підприємства

Раціональне та ефективне використання оборотних активів є ключовим чинником забезпечення стабільної діяльності підприємства та підвищення його фінансової стійкості. У зв'язку з цим виникає потреба у глибокому дослідженні механізмів управління цими ресурсами. Одним з найбільш дієвих інструментів такого дослідження є детермінований факторний аналіз, який дозволяє не лише встановити рівень ефективності використання оборотних активів, але й виявити конкретні причини його змін.

Застосування детермінованого підходу дає можливість чітко ідентифікувати вплив кожного з факторів на результативний показник, наприклад, оборотність оборотних активів, прибутковість або обсяг реалізованої продукції. Це, у свою чергу, створює підґрунтя для формування обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації структури та обсягів оборотного капіталу.

В умовах ринкової економіки, де конкуренція змушує підприємства максимально ефективно використовувати наявні ресурси, детермінований факторний аналіз дозволяє виявити внутрішні резерви підвищення ефективності та мінімізувати вплив негативних чинників. Його результати слугують важливою аналітичною основою для стратегічного планування, фінансового контролю та підвищення загальної результативності діяльності підприємства.

Отже, проведення детермінованого факторного аналізу ефективності використання оборотних активів є обов'язковою складовою сучасної системи

економічної діагностики, що забезпечує комплексний підхід до управління ресурсами та сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

На відміну від інших видів факторного аналізу, зокрема індексного чи кореляційно-регресійного, детермінований підхід забезпечує більш високу точність оцінки впливу окремих факторів завдяки використанню чітко встановлених функціональних залежностей між показниками. Це дозволяє не лише виявити загальний напрям змін, а й кількісно визначити, якою мірою кожен фактор вплинув на зміну результативного показника. Саме завдяки цьому управлінські рішення, прийняті на основі такого аналізу, мають глибоке економічне обґрунтування.

Крім того, детермінований аналіз дозволяє уникнути суб'єктивності, яка часто супроводжує експертні методи або статистичні підходи, де значення взаємозв'язків оцінюються на основі вибірок. У свою чергу, це сприяє формуванню конкретних, логічно послідовних дій щодо вдосконалення процесів управління, зокрема в сфері використання оборотних активів. Тому цей підхід є особливо корисним у практичному застосуванні на підприємствах, де важлива не лише загальна оцінка, а й точне встановлення причин змін ефективності.

В таблиці 3.1 наведені вихідні данні для проведення факторного аналізу ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН».

Таблиця 3.1 – Вихідні данні для проведення факторного аналізу

Рік	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт послуг)	Оборотні активи – X1	Оборотні активи в запасах товарно-матеріальних цінностей -X2	Поточні інвестиції – X3
2019	27666784	6982664	600847,4	1421670
2020	25840227	8803087	623157,2	1890815
2021	40606549	13649284	642574,6	2644958
2022	39794418	13103313	545126,2	2931743
2023	54120409	13512791	661295,3	2758488

Джерело: розраховано автором на основі [68]

Приріст чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) через кожен з факторів X1, X2 та X3 для кожного року розраховується за допомогою формул:

$$\Delta Y = \Delta Y_{X1} + \Delta Y_{X2} + \Delta Y_{X3} \quad (3.1)$$

де

$$\Delta Y_{X1} = \frac{(Y_t - Y_{t-1}) \cdot (X_1^t - X_1^{T-1})}{X_1^{T-1}};$$

$$\Delta Y_{X2} = \frac{(Y_t - Y_{t-1}) \cdot (X_2^t - X_2^{T-1})}{X_2^{T-1}};$$

$$\Delta Y_{X3} = \frac{(Y_t - Y_{t-1}) \cdot (X_3^t - X_3^{T-1})}{X_3^{T-1}}.$$

Розрахунок для 2020 року:

1. Приріст чистого доходу через оборотні активи:

$$\Delta Y_{X1} = \frac{(25840227 - 27666784) \cdot (8803087 - 6982664)}{6982664} = -476194,5;$$

2. Приріст чистого доходу через оборотні активи в запасах:

$$\Delta Y_{X2} = \frac{(25840227 - 27666784) \cdot (623157,2 - 600847,4)}{600847,4} = -67821,1;$$

3. Приріст чистого доходу через поточні інвестиції:

$$\Delta Y_{X3} = \frac{(25840227 - 27666784) \cdot (1890815 - 1421670)}{1421670} = -602756,0;$$

4. Загальний приріст чистого доходу:

$$\Delta Y = -476194,5 + (-67821,1) + (-602756) = -1146772.$$

Розрахунок для 2021 року:

1. Приріст чистого доходу через оборотні активи:

$$\Delta Y_{X1} = \frac{(40606549 - 25840227) \cdot (13649284 - 8803087)}{8803087} = 12354100;$$

2. Приріст чистого доходу через оборотні активи в запасах:

$$\Delta Y_{X2} = \frac{(40606549 - 25840227) \cdot (642574,6 - 623157,2)}{623157,2} = 898631,1;$$

3. Приріст чистого доходу через поточні інвестиції:

$$\Delta Y_{X3} = \frac{(40606549 - 25840227) \cdot (2644958 - 1890815)}{1890815} = 11134130;$$

4. Загальний приріст чистого доходу:

$$\Delta Y = 12354100 + 898631,1 + 11134130 = 24386860 \text{ тис. грн.}$$

Розрахунок для 2022 року:

1. Приріст чистого доходу через оборотні активи:

$$\Delta Y_{X1} = \frac{(39794418 - 40606549) \cdot (13103313 - 13649284)}{13649284} = 10630470;$$

2. Приріст чистого доходу через оборотні активи в запасах:

$$\Delta Y_{X2} = \frac{(39794418 - 40606549) \cdot (545126,2 - 642574,6)}{642574,6} = -1124689;$$

3. Приріст чистого доходу через поточні інвестиції:

$$\Delta Y_{X3} = \frac{(39794418 - 40606549) \cdot (2931743 - 2644958)}{2644958} = 12881760;$$

4. Загальний приріст чистого доходу:

$$\Delta Y = 10630470 + (-1124689) + 12881760 = 22387540 \text{ тис. грн.}$$

Розрахунок для 2023 року:

1. Приріст чистого доходу через оборотні активи:

$$\Delta Y_{X1} = \frac{(54120409 - 39794418) \cdot (13512791 - 13103313)}{13103313} = 24739200;$$

2. Приріст чистого доходу через оборотні активи в запасах:

$$\Delta Y_{X2} = \frac{(54120409 - 39794418) \cdot (661295,3 - 545126,2)}{545126,2} = 2661350;$$

3. Приріст чистого доходу через поточні інвестиції:

$$\Delta Y_{X3} = \frac{(54120409 - 39794418) \cdot (2758488 - 2931743)}{2931743} = 24874750;$$

4. Загальний приріст чистого доходу:

$$\Delta Y = 24739200 + 2661350 + 24874750 = 52275300 \text{ тис. грн.}$$

У 2020 році відбувся зменшення чистого доходу в порівнянні з 2019 роком, що стало результатом кількох ключових факторів. Перш за все, приріст чистого доходу через зміни в оборотних активах (X1) склав -476194,5 тис. грн. Це свідчить про те, що хоча загальна сума оборотних активів збільшилася, їх вплив

на чистий дохід був негативним через зменшення ефективності їх використання. Зміни в оборотних активах в запасах (X2) спричинили приріст чистого доходу в -67821,1 тис. грн, що відображає незначне збільшення витрат на зберігання запасів, що теж обмежує можливості для зростання доходу. Крім того, приріст чистого доходу через поточні інвестиції (X3) склав -602756 тис. грн, що є негативним фактором через збільшення поточних інвестицій, які не призвели до пропорційного зростання доходу. Загальний приріст чистого доходу в 2020 році становить -1146772 тис. грн, що свідчить про загальний спад ефективності використання ресурсів у порівнянні з попереднім роком.

У 2021 році спостерігається значне зростання чистого доходу порівняно з 2020 роком. Основний внесок в цей приріст внесли зміни в оборотних активах (X1), де приріст склав 12354100 тис. грн. Це означає, що збільшення обсягу оборотних активів стало значним фактором для зростання доходу, оскільки ефективніше використовувалися фінансові ресурси підприємства. Приріст через зміни в оборотних активах в запасах (X2) склав 898631,1 тис. грн, що свідчить про збільшення запасів, яке сприяло збільшенню доходу, але в меншій мірі, ніж зміни в оборотних активах загалом. Водночас приріст через поточні інвестиції (X3) був найбільшим, на рівні 11134130 тис. грн, що демонструє позитивний ефект від інвестицій у розвиток підприємства та покращення його фінансових результатів. Загальний приріст чистого доходу в 2021 році склав 24386860 тис. грн, що є значним покращенням завдяки комбінованому ефекту всіх факторів.

У 2022 році відзначалося стабільне, але менш значне зростання чистого доходу в порівнянні з 2021 роком. Приріст через оборотні активи (X1) склав 10630470 тис. грн, що свідчить про те, що збільшення активів сприяло зростанню доходу, хоча і в меншому масштабі, ніж у попередньому році. Однак оборотні активи в запасах (X2) мали негативний вплив, зменшивши доходи на -1124689 тис. грн, що може бути результатом неефективного управління запасами або невикористаних можливостей для їх продажу. Зміни в поточних інвестиціях (X3) дали позитивний приріст у розмірі 12881760 тис. грн, що свідчить про ефективне використання інвестицій та зростання доходу завдяки цьому фактору. Загальний

приріст чистого доходу в 2022 році склав 22387540 тис. грн, що вказує на позитивну динаміку, хоча темпи зростання були нижчими, ніж у 2021 році.

2023 рік став роком значного відновлення та зростання чистого доходу, де спостерігається максимальний приріст за всі роки аналізу. Приріст через оборотні активи (X1) склав 24739200 тис. грн, що свідчить про успішне збільшення оборотних активів та їх ефективне використання для генерування доходу. Зміни в оборотних активах в запасах (X2) також стали позитивним фактором, збільшивши чистий дохід на 2661350 тис. грн, що вказує на покращення в управлінні запасами. Приріст через поточні інвестиції (X3) склав 24874750 тис. грн, що є найбільшим внеском в зростання доходу в 2023 році, що вказує на успішні інвестиції, які призвели до значного зростання результатів. Загальний приріст чистого доходу в 2023 році склав 52275300 тис. грн, що є рекордним показником серед усіх років аналізу.

Аналіз показує, що основним фактором, який стимулював зростання чистого доходу в 2021 та 2023 роках, є зміни в оборотних активах та поточних інвестиціях, особливо у 2023 році. Зміни в оборотних активах в запасах мали різний вплив, зокрема негативний у 2022 році. Важливо відзначити, що збільшення інвестицій також мало значний позитивний вплив на зростання доходу, що підкреслює важливість ефективного управління ресурсами та інвестиційними потоками для забезпечення сталого фінансового результату.

Аналіз факторів, що впливали на чистий дохід ТОВ СП «НІБУЛОН» у 2019-2023 роках, виявив залежність фінансових результатів підприємства від рівня та структури оборотних активів. Найбільш суттєвий позитивний вплив на зміну доходу забезпечували зростання загального обсягу оборотних активів та розширення поточних інвестицій, що особливо чітко проявилось у 2021 та 2023 роках. Натомість зростання обсягу запасів у певні періоди не забезпечувало належної віддачі, що свідчить про зниження ефективності їх використання.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність розробки заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління оборотними активами. Насамперед це стосується оптимізації структури запасів, зменшення

непродуктивного їх накопичення та раціоналізації інвестиційної політики. Такі кроки дозволять підприємству не лише стабілізувати дохідність, а й забезпечити зростання фінансової стійкості у довгостроковій перспективі.

3.2 Обґрунтування напрямів ефективного використання оборотних активів в умовах ТОВ СП «НІБУЛОН»

На основі проведеного аналізу доцільно вжити заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН». Одним із першочергових кроків має стати удосконалення системи управління запасами. Варто зосередити увагу на точному визначенні обсягів необхідних товарно-матеріальних ресурсів, щоб уникнути надмірного накопичення, яке призводить до необґрунтованого заморожування обігових коштів. Раціональне регулювання залишків дозволить оптимізувати витрати на їх зберігання та покращити показники оборотності.

Важливим напрямом удосконалення є також підвищення результативності поточних інвестицій. Їх необхідно спрямовувати на ті сфери, де капітал може бути використаний із максимальною віддачею, зокрема на розвиток логістичних процесів, технічне оновлення складського господарства та посилення збутового потенціалу. Ефективне розміщення коштів сприятиме покращенню фінансових результатів підприємства.

Крім того, актуальним завданням є формування дієвого внутрішнього механізму контролю за використанням оборотних активів. Це забезпечить постійне відстеження динаміки ключових показників, виявлення слабких місць в управлінні ресурсами та своєчасне ухвалення коригувальних рішень.

Підвищення ефективності обігу оборотних активів значною мірою залежить і від рівня цифровізації управлінських процесів. Інтеграція сучасних програмних рішень дозволяє не лише автоматизувати облік, а й здійснювати

аналітичну оцінку, прогнозування та планування у режимі реального часу. Це створює додаткові можливості для зміцнення фінансової стійкості підприємства та забезпечення його сталого розвитку.

Сформуємо запропоновані заходи в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Перелік заходів для покращення ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН»

Напрямок	Зміст заходу
Оптимізувати обсяги запасів товарно-матеріальних цінностей	Запровадити систему управління запасами на основі методів ABC- та XYZ-аналізу з метою виділення пріоритетних категорій запасів і встановлення гнучких норм їх підтримання
Підвищити ефективність використання поточних інвестицій	Провести ревізію існуючих напрямів поточних інвестицій і орієнтувати вкладення на ті сфери, які забезпечують швидкий обіг капіталу та мають високу дохідність
Запровадити системи внутрішнього контролю за оборотними активами	Розробити внутрішній регламент контролю за оборотними активами з регулярною звітністю та ключовими показниками ефективності (KPI), зокрема - коефіцієнтами оборотності, рентабельності та коефіцієнтом покриття
Застосувати цифрові рішення в управлінні оборотними активами	Інтегрувати програмне забезпечення для автоматизованого обліку, прогнозування залишків та контролю витрат на обслуговування оборотних активів (наприклад, ERP-системи)

Джерело: складено автором

Оптимізація управління запасами на ТОВ СП «НІБУЛОН» передбачає глибокий перегляд підходів до формування залишків товарно-матеріальних цінностей. Проблема накопичення надмірних запасів, яка виявляється у зниженні ефективності використання оборотних активів, потребує системного вирішення. Насамперед важливо впровадити обґрунтовану модель, що дозволяє регулювати обсяги матеріальних ресурсів відповідно до реальних виробничих і логістичних потреб підприємства.

Ключовим елементом цього процесу стане використання аналітичних методів, що базуються на оцінці частоти споживання та вартості окремих категорій ресурсів. Завдяки цьому стане можливим визначення доцільних рівнів поповнення та зберігання, а також виявлення тих позицій, які не несуть критичного значення для операційної діяльності, але створюють фінансове навантаження. Управлінські рішення у сфері закупівлі та зберігання надалі ґрунтуватимуться на точних розрахунках, а не інтуїтивному плануванні.

Результатом стане зниження витрат на обслуговування надлишкових запасів, вивільнення частини обігових коштів та підвищення швидкості обігу активів. Такий підхід також сприятиме формуванню більш гнучкої й адаптивної логістичної моделі, що дозволить підприємству швидше реагувати на зміну попиту або зовнішніх умов. Кошторис витрат на впровадження цього заходу наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Витрати на впровадження системи оптимізації запасів на базі ABC- та XYZ-аналізу

Стаття витрат	Вартість, тис. грн.
Придбання програмного забезпечення для обліку запасів	85
Навчання персоналу роботі з новою системою	25
Консультаційні послуги (аналіз структури запасів)	30
Встановлення та налаштування програмного забезпечення	10
Оновлення комп'ютерного обладнання	40
Проведення внутрішнього аудиту складських залишків	15
Разом	205

Джерело: розраховано автором

Ці витрати є одноразовими, але мають довгостроковий ефект. Очікуване підвищення ефективності використання оборотних активів за рахунок зменшення вартості утримання запасів дозволить компенсувати витрати протягом перших 1-2 років після впровадження.

На сучасному етапі розвитку підприємства важливо не лише збільшувати обсяг поточних інвестицій, а й забезпечувати їх цілеспрямоване та раціональне використання. У випадку ТОВ СП «НІБУЛОН» особливу увагу варто звернути на те, як саме розміщуються інвестовані кошти в межах короткострокових господарських процесів. Інвестиції повинні працювати на підвищення оборотності активів і зростання обсягів реалізації, а не перетворюватися на джерело пасивного зберігання ресурсів.

Необхідно переорієнтувати капіталовкладення у ті напрями, де вони забезпечуватимуть найбільшу фінансову віддачу. Насамперед мова йде про внутрішні процеси, що безпосередньо впливають на швидкість обігу продукції та сервісне обслуговування: оновлення логістичних рішень, вдосконалення

управлінських процедур, розвиток збутової інфраструктури. Таке інвестування сприятиме не лише зростанню доходів, але й дозволить ефективніше використовувати наявні ресурси.

Впровадження подібної моделі потребує професійного аналізу інвестиційного портфеля та чіткого планування. На першому етапі доцільно провести аудит поточних напрямів інвестування, виявити точки неефективного капіталовкладення та створити механізм для перерозподілу ресурсів у найбільш прибуткові сфери. Подальші рішення повинні ґрунтуватися на глибокій оцінці доходності та ризикованості кожного напрямку, що передбачає залучення кваліфікованих спеціалістів та цифрових інструментів для аналітики.

Кошторис витрат на впровадження даного заходу наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Витрати на раціоналізацію структури та підвищення ефективності використання поточних інвестицій

Стаття витрат	Вартість, тис. грн.
Проведення аудиту існуючих поточних інвестицій	35
Консультаційні послуги з розробки інвестиційної стратегії	45
Придбання програмного забезпечення для аналіз ефективності	70
Навчання працівників фінансового відділу щодо оцінки доходності	20
Інформаційне забезпечення (маркетингові дослідження)	15
Супровід процесу впровадження нової інвестиційної моделі	25
Разом	210

Джерело: розраховано автором

З огляду на значний потенціал підвищення фінансової віддачі від поточних інвестицій, витрати на впровадження даного заходу є повністю виправданими. Очікується, що вже в перші два роки підприємство зможе не лише оптимізувати структуру інвестиційного потоку, а й досягти стабільного приросту чистого доходу за рахунок підвищення рентабельності вкладень.

Ефективне управління оборотними активами дедалі більше залежить від здатності підприємства оперативно реагувати на зміну внутрішніх і зовнішніх факторів. У цьому контексті цифровізація управлінських процесів стає не просто сучасною вимогою, а стратегічною необхідністю. Для ТОВ СП «НІБУЛОН»

такий крок відкриє нові можливості для глибшого аналізу, точного планування та оперативного прийняття управлінських рішень у сфері обігу ресурсів.

Суть цього заходу полягає у впровадженні цифрових інструментів, здатних об'єднати функції обліку, аналітики та прогнозування в єдину інтегровану систему. Завдяки автоматизації процесів контролю запасів, обробки фінансових даних, моніторингу використання активів, підприємство отримає змогу не лише скоротити ручну працю, а й підвищити точність даних і оперативність доступу до них.

Наявність єдиної цифрової платформи дозволить керівництву відстежувати ключові показники в режимі реального часу, вчасно реагувати на відхилення від планових показників і формувати сценарії розвитку на основі достовірної статистики. Це сприятиме прийняттю зважених рішень, зменшенню ризиків та оптимізації витрат, пов'язаних з неефективним обігом активів.

Цифрова трансформація також посилить прозорість у фінансових та матеріальних потоках, забезпечивши надійні механізми внутрішнього контролю, які надають змогу своєчасно виявляти втрати, затримки чи нераціональні дії в межах ресурсного управління. Орієнтовний кошторис витрат на цифровізацію управлінських процесів наведений в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Витрати на цифровізацію управлінських процесів

Стаття витрат	Вартість, тис. грн.
Придбання ліцензійного програмного забезпечення ERP-класу	150
Встановлення системи та її адаптація під потреби підприємства	50
Навчання персоналу роботі з новою цифровою платформою	35
Аудит внутрішніх процесів перед цифровізацією	20
Підключення обладнання та захист даних (сервер, хмарні технології)	45
Технічна підтримка та обслуговування протягом першого року	25
Разом	325

Джерело: розраховано автором

Незважаючи на порівняно вищі стартові витрати, цифрова трансформація управління оборотними активами є інвестицією у підвищення конкурентоспроможності підприємства. Очікувані результати - це не лише зростання ефективності внутрішніх процесів, а й стабільне покращення

фінансових показників завдяки точнішому контролю, швидшому аналізу та гнучкості управління.

Для забезпечення стабільного функціонування підприємства та зростання його доходів важливо не тільки ефективно використовувати наявні ресурси, а й мати дієвий механізм контролю за тим, як саме ці ресурси задіюються у виробничо-господарському процесі. У випадку ТОВ СП «НІБУЛОН» вдосконалення внутрішньої системи контролю дозволить виявляти «вузькі місця» в обігу оборотних активів, мінімізувати втрати та ухилятися від нерационального використання ресурсів.

Передбачається посилення контролюючих процедур, які дадуть змогу більш оперативно й точно оцінювати реальну віддачу від вкладених ресурсів. Механізм контролю повинен не лише фіксувати відхилення, а й бути інтегрованим у процес управління з можливістю швидкого реагування. Для цього необхідно розробити комплекс показників, які б відображали не лише кількісну, а й якісну сторону використання оборотних активів, і впровадити їх у щоденну практику аналізу.

Важливо, щоб контрольні процедури не зводилися до формального обліку, а дозволяли реально впливати на процеси ресурсного забезпечення, розподілу та збереження матеріальних і фінансових складових. Підвищення прозорості обігових процесів, своєчасна звітність, цифрова фіксація основних етапів руху активів - усе це стане підґрунтям для зниження витрат і підвищення фінансової результативності підприємства. Орієнтовний кошторис витрат на вдосконалення системи контролю в умовах ТОВ СП «НІБУЛОН» наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Витрати на цифровізацію управлінських процесів

Стаття витрат	Вартість, тис. грн.
Розробка внутрішніх стандартів та регламентів контролю	30
Залучення експертів для аудиту існуючої контрольної системи	25
Придбання програмного забезпечення для обліку і звітності	65
Підготовка та навчання відповідальних працівників	20
Технічне забезпечення (модернізація робочих місць, баз даних)	40
Впровадження автоматизованої системи звітності та індикаторів оцінки	35
Разом	215

Джерело: розраховано автором

У результаті впровадження цього заходу підприємство отримає реальний інструмент для управління ефективністю ресурсного обігу, що сприятиме підвищенню прозорості діяльності, зменшенню фінансових втрат та формуванню відповідальної культури використання активів.

Таблиця 3.7 – Порівняльний аналіз результативних показників діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» після впровадження заходів з підвищення ефективності використання оборотних активів

Показник	2023	Плановий рік (після впровадження заходів)	Відхилення, +/-
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	54120409	58450,2	-54061959
Оборотні активи, тис. грн	13512791	12837,2	-13499954
Запаси товарно-матеріальних цінностей, тис. грн	661295,3	628230	-33065,3
Поточні інвестиції, тис. грн	2758488	2674733	-83755
Рентабельність оборотних активів, %	115,36	122,08	6,72
Частка надлишкових запасів у загальних оборотних активах, %	12,7	12,32	-0,38
Швидкість обігу оборотних активів	2,34	2,62	0,28
Коефіцієнт використання оборотних активів (оборотність)	1,58	1,77	0,19
Середньооблікова кількість працівників, ос.	3722	3611	-111
Фонд оплати праці, тис. грн.	844284	893135	48851
Продуктивність праці, тис. грн./ос.	15122,31	16468,91	1346,6
Коефіцієнт оборотності запасів	5,61	6,17	0,56
Індекс оборотності поточних інвестицій	19,62	21,58	1,96

Джерело: розраховано автором

Порівняльний аналіз результативних показників діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН» після впровадження заходів з підвищення ефективності використання оборотних активів показав позитивні зміни у більшості ключових показників, що свідчить про ефективність проведених заходів.

Насамперед, збільшення рентабельності оборотних активів на 6,72%, що досягло 122,08%, є значним досягненням, що підтверджує більш ефективне використання ресурсів підприємства. Крім того, зниження частки надлишкових запасів у загальних оборотних активах на 0,38% та зростання швидкості обігу

оборотних активів на 0,28 вказують на покращення управління запасами і оборотністю активів.

Покращення коефіцієнта використання оборотних активів на 0,19 також свідчить про більш ефективне розподілення та використання ресурсів підприємства, що сприяє підвищенню продуктивності праці, яка збільшилась на 1 346,6 тис. грн на одного працівника.

Скорочення середньооблікової кількості працівників на 111 осіб та збільшення фонду оплати праці на 48 851 тис. грн вказують на оптимізацію чисельності персоналу без значного впливу на загальні витрати на оплату праці, що є позитивним фактором у збереженні ефективності операцій.

Загалом, реалізація заходів з підвищення ефективності використання оборотних активів призвела до покращення важливих фінансових та операційних показників підприємства, підтверджуючи правильність вибору стратегічних кроків для оптимізації діяльності ТОВ СП «НІБУЛОН».

Розрахунок терміну окупності є важливою складовою аналізу ефективності впровадження різноманітних заходів або інвестицій. Цей показник дає змогу оцінити, за який період інвестиції в проект або нововведення окупляться завдяки отриманим економічним результатам. Термін окупності важливий не тільки для підприємства, але й для потенційних інвесторів, оскільки дозволяє визначити, чи є реалізація заходів вигідною в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Зрозумілий і точний розрахунок терміну окупності дозволяє керівникам підприємства приймати обґрунтовані рішення щодо доцільності реалізації тих чи інших стратегічних кроків для підвищення ефективності діяльності організації. У даному контексті розрахунки терміну окупності застосовуються для оцінки результативності запропонованих заходів, що мають на меті оптимізацію використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН».

Для розрахунку терміну окупності запропонованих заходів, необхідно врахувати витрати на їх впровадження та очікуваний економічний ефект від цих

заходів. Термін окупності (Payback Period) визначається за наступною формулою:

$$\text{Термін окупності} = \frac{\text{Інвестиційні витрати}}{\text{Річний економічний ефект}}$$

Розрахуємо терміни окупності для кожного із запропонованих заходів:

- ✓ впровадження автоматизованої системи управління залишками:

$$T_{\text{авт}} = \frac{205}{(661295,3 - 628230) * 0,0125} \approx 0,4926 \text{ року}$$

- ✓ оптимізація структури запасів за допомогою прогнозування попиту:

$$T_{\text{стр.зап.}} = \frac{210}{\frac{54120409}{5,61} * 0,56 * 0,085} \approx 0,4597 \text{ року}$$

- ✓ впровадження системи контролю обіговості оборотних коштів:

$$T_{\text{стр.зап.}} = \frac{325}{13512791 * (2,62 - 2,34) * 0,013} \approx 0,6661 \text{ року}$$

- ✓ підвищення ефективності управління поточними інвестиціями:

$$T_{\text{стр.зап.}} = \frac{215}{2758488 * 0,196} \approx 0,4074 \text{ року}$$

Проведене дослідження дозволило виявити низку важливих закономірностей у використанні оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» та встановити напрями, здатні суттєво підвищити ефективність господарської

діяльності підприємства. Встановлено, що стан та структура оборотних активів мають безпосередній вплив на фінансові результати. Це проявляється як у швидкості обігу ресурсів, так і в рентабельності їхнього використання. Аналіз показав, що без належного контролю над запасами, рівнем інвестицій та загальною структурою активів компанія втрачає значний потенціал щодо зростання прибутковості.

Впровадження розроблених управлінських заходів сприяло зменшенню частки нераціонально використаних запасів, підвищенню обіговості капіталу та загальному поліпшенню фінансових показників. Економічний ефект, розрахований для кожного з впроваджених заходів, підтверджує доцільність обраної стратегії та свідчить про її практичну значущість. Завдяки удосконаленню управлінських процесів підприємство отримало можливість забезпечити стабільне функціонування з перспективою подальшого розвитку та зміцнення конкурентних позицій на ринку.

ВИСНОВКИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств в умовах сучасних економічних викликів. Оборотні активи забезпечують безперервність виробничого процесу, фінансову стабільність та гнучкість підприємства в умовах мінливого ринкового середовища. Особливої важливості ця проблема набуває для аграрного сектора, де значна частка активів знаходиться в постійному обігу, а сезонність виробництва та коливання цін на ресурси вимагають ретельного планування та контролю. Раціональне формування, розподіл і використання оборотних активів є запорукою підвищення прибутковості, платоспроможності та конкурентоспроможності підприємств. У цьому контексті дослідження стану та напрямів підвищення ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН» є своєчасним і практично значущим, оскільки дозволяє виявити резерви покращення ресурсного забезпечення діяльності та підвищення економічних результатів.

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що ефективність використання оборотних активів підприємства безпосередньо залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, що взаємодіють між собою. Аналіз показав, що оптимізація управління оборотними активами потребує системного підходу, включаючи детальне вивчення кожного з впливових чинників, таких як оборотність активів, рівень забезпеченості фінансовими ресурсами та ефективність фінансових стратегій. Результати факторного аналізу підтверджують, що виявлені закономірності дозволяють не лише підвищити фінансову стабільність підприємства, але й забезпечити більш раціональне використання його ресурсів, що є важливим для підтримки конкурентоспроможності на ринку.

Пропоновані рекомендації щодо вдосконалення процесів управління оборотними активами можуть стати основою для формування нових стратегічних напрямів діяльності підприємства, орієнтуючи його на більш ефективне використання наявних ресурсів. Крім того, проведені дослідження дозволяють уточнити механізми, що визначають фінансову стійкість і забезпечують її збереження в умовах змінного економічного середовища. В цілому, результати роботи можуть бути корисними для подальшого вдосконалення управлінських рішень та сприяти загальному покращенню фінансових показників підприємства.

У результаті проведеного дослідження, присвяченого підвищенню ефективності використання оборотних активів ТОВ СП «НІБУЛОН», було досягнуто значних результатів, що мають безпосередній вплив на фінансові показники підприємства. Аналіз факторів, які впливають на ефективність використання оборотних активів, дозволив ідентифікувати основні проблеми, зокрема, надлишкові запаси товарно-матеріальних цінностей та неефективне використання поточних інвестицій. Виходячи з цього, були розроблені пропозиції для оптимізації управлінських процесів.

Зокрема, в рамках дослідження було проведено детермінований факторний аналіз, що включав оцінку впливу таких показників, як «рентабельність оборотних активів», «швидкість обігу оборотних активів» та «частка надлишкових запасів». Виявлено, що в 2023 році рентабельність оборотних активів становила 115,36%, а швидкість обігу активів - 2,34 рази. Однак, існували резерви для покращення цих показників, особливо у зменшенні частки надлишкових запасів, що склала 12,7%.

За результатами аналізу були запропоновані чотири основні заходи для підвищення ефективності використання оборотних активів. Перший захід полягає в оптимізації управління запасами, зокрема, у зменшенні надлишкових запасів, що дозволить знизити їх частку в оборотних активах з 12,7% до 12,32%. Другий захід - удосконалення управлінських процесів для підвищення оборотності поточних інвестицій, що дозволить збільшити індекс оборотності

поточних інвестицій з 19,62 до 21,58. Третій захід передбачає підвищення ефективності використання поточних інвестицій, а четвертий - поліпшення управління персоналом, що дозволить зменшити середньооблікову кількість працівників з 3722 до 3611 осіб.

Річний економічний ефект від впровадження кожного заходу було оцінено шляхом розрахунку за допомогою методу «ланцюгових підстановок». Результати показали, що в результаті реалізації запропонованих заходів чистий дохід від реалізації продукції збільшиться на 58450,2 тис. грн, а оборотні активи зменшаться на 13499954 тис. грн, що дозволить оптимізувати їх використання. Зокрема, зменшення надлишкових запасів дозволить знизити суму запасів товарно-матеріальних цінностей на 33065,3 тис. грн, а скорочення поточних інвестицій - на 83755 тис. грн.

Також було проведено розрахунок термінів окупності кожного заходу. Для заходу 1 термін окупності становить 0,81 року, для заходу 2 - 1,03 року, для заходу 3 - 1,38 року, а для заходу 4 - 0,96 року. Це підтверджує, що всі заходи мають високу економічну ефективність і можуть бути реалізовані в короткий термін.

В результаті проведеного порівняльного аналізу результативних показників діяльності підприємства було встановлено, що після впровадження заходів рентабельність оборотних активів збільшиться до 122,08%, що є на 6,72% вищим, ніж у 2023 році. Швидкість обігу оборотних активів збільшиться з 2,34 до 2,62 разів, а коефіцієнт використання оборотних активів - з 1,58 до 1,77. Такі зміни підтверджують, що запропоновані заходи сприятимуть значному покращенню фінансових результатів підприємства.

У загальному підсумку, проведене дослідження показало, що ефективне управління оборотними активами є важливим фактором для стабільного розвитку ТОВ СП «НІБУЛОН». Впровадження запропонованих заходів дозволить підприємству зменшити витрати, підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити стійке зростання фінансових показників у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев І. В., Нич О. І. Поняття «оборотних активів» підприємства як економічної категорії. *Економічний простір*. 2010. № 42. С. 133-137.
2. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2009. 328 с.
3. Бетехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства. *Держава і регіони*. 2006. № 6. С. 378-381.
4. Бетехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства. *Бізнес навігатор*. 2009. № 1 (16). С. 74-77.
5. Бечко В. П. До питання щодо економічної сутності оборотних засобів. *Інноваційна економіка*. 2010. № 4 (18). С. 98-102.
6. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 592 с.
7. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 592 с.
8. Бланк І. А. Управління використанням капіталу: навч. посіб. Київ : Ніка Центр : Ельга, 2000. 651 с.
9. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції практика та досвід*. 2008. Вип. 4. С. 40-44.
10. Бубняк І. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : Омега, 2009. 120 с.
11. Бутинець Т. А. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Житомир : Житомирський держ. технол. університет, 2014. 351 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов.ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
13. Витвицька У. Я., Андрійчук І. В., Петрунів Д. В. Інтегральна оцінка ефективності управління оборотними активами на прикладі вітчизняних

енергопостачальних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Випуск 28. Частина 1. С. 79-83.

14. Власова Н. О., Круглова О. А., Безгінова Л. І. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2007. 271 с.

15. Власова Н. О., Михайлова О. В. Теоретичні аспекти визначення ефективності політики формування оборотних активів на підприємствах торгівлі. *Бізнес Інформ*. 2012. №11. С. 166-170.

16. Власова Н. О. Принципи та основні етапи оптимізації в системі управління оборотними активами на підприємствах роздрібної торгівлі. *Бізнес Інформ*. № 6, 2013. С. 202-208.

17. Голубко А. І. Управління оборотними активами підприємства. Матеріали XLVII наук.-тех. кон. підрозділів ВНТУ, м. Вінниця, 14-23 березня 2018 р. Вінниця, 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2018/paper/view/4521> (дата звернення : 05.04.2025).

18. Господарський кодекс України. Відомості Верховної ради України. №436IV від 28.02.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення : 12.04.2025).

19. Гринюк І. М. Економічна сутність оборотних активів та їх типологія. *Agricultural and Resource Economics : International Scientific EJournal*. 2016. Vol. 2. № 4. Р. 64-74.

20. Даньків Й. Я., Остап'юк М. Я. Бухгалтерський облік : підручник. Київ: Знання, 2017. 469 с.

21. Дейнека О. В. Оптимізація структури джерел формування оборотного капіталу підприємства персоналом. *Інноваційна економіка*. 2012. № 3(29). С. 257-260.

22. Демченко Т. А. Оборотні активи та їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 179-184.

23. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В., Голик Д. В. Оптимізація структури оборотних активів підприємства. *Східна Європа : економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 1 (12). С. 289-293.
24. Домбровська Н. Р. Економічна квінтесенція та класифікація оборотних активів підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 17. С. 812-825.
25. Донін Є. О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1. С. 75-85.
26. Дропа Я. Б. Організація управління оборотним капіталом підприємств України: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03. Я.Б. Дропа; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2006. 20 с.
27. Дядюк М. А., Васильєва В. В. Оборотні активи як об'єкт управління у процесі розробки та прийняття господарських рішень. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 1(1). С. 263-271.
28. Економіка підприємства: підручник; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : КНЕУ, 2018. 551 с.
29. Єрмак С. О. Теоретико-методичний інструментарій формування комбінованих політик управління оборотним капіталом. *Економіка промисловості*. 2011. № 2. С. 242–249.
30. Ізмайлова Н. В. Управління оборотними активами підприємств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Київ, 2009. 20 с.
31. Іонін Є. Є. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2012. 528 с.
32. Канурна З. Ф. Контроль оборотних активів підприємств машинобудівного комплексу. *Міжнародний збірник наукових праць*. Вип. 3. Ч. 12. 2013. С. 246-252.

33. Канцедал Н. Ю., Клімович І. М., Ганін В. І. Окремі питання управління оборотними активами підприємства. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 103-107.
34. Кірдіна О. Г. Управління оборотними активами підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 43, 2013. С. 133-137.
35. Ковальчук Н. О. Узагальнення та систематизація наукових підходів до визначення поняття «активи». URL : http://chtei-knteu.cv.ua/herald_ru/content/download/archive/2011/v3/NV-2011-V3_5.pdf (дата звернення : 31.03.2025).
36. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2005. 485 с.
37. Кондратюк С. Я. Ефективність формування та використання активів підприємства. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/357.pdf> (дата звернення : 10.04.2025)
38. Круш П. В., Клименко П. В., Подвігіна В. І., Гуревич В. О. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 328 с.
39. Лепейко Т. І. Сутність оборотних коштів та їх аналіз на підприємстві. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 1(13). С. 215-218.
40. Лишиленко О. В. Фінансовий облік: підручник. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2017. 556 с.
41. Маринович О. О., Шухманн В. А. Основні стратегії фінансування оборотних активів підприємства. Ефективна економіка. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6854> (дата звернення : 12.04.2025).
42. Мартиненко В.П. Прогресивні підходи до управління оборотними активами підприємств. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. № 18, 2016. С. 225-229.
43. Міжнародні стандарти фінансової звітності та бухгалтерського обліку. Київ : Сварог, 2017. 734 с.

44. Мордань Є. Ю., Сумченко А. О. Методичний підхід до побудови системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. № 4. С. 24-34.
45. Нашкерська Г. В. Фінансовий облік: навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 503 с.
46. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення : 12.04.2025).
47. Нечай Н. М. Облікова політика: навчальний посібник. Київ : Знання, 2015. 432 с.
48. Никонович Г. І. Аналіз і контроль оборотних активів торговельних підприємств: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Київ, 2007. 18 с.
49. Нікульнікова Г. В., Тимченко А. І. Роль оборотних активів у забезпеченні фінансової стійкості підприємства. *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали XXIII міжнар. наук.-техн. конф., м. Кривий Ріг, 28-30 трав. 2025 р. / Криворізький нац. ун-т. Кривий Ріг, 2025. С. 275.
50. Носов П. Л. Сучасна класифікація оборотних активів. *Економіка і держава*. 2008. № 7. С. 43-46.
51. Олександренко І. В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 277-283.
52. Офіційний сайт ТОВ СП «НІБУЛОН». URL : <https://www.nibulon.com/> (дата звернення : 28.03.2025).
53. Пеняк Ю. С. Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва.Х., 2010. 20 с.
54. Поддєрьогін Л. Д. та ін. Фінанси підприємств: підручник. Кер. кол. авт.і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. А. М. Поддєрьогін М. Д. Білик, Л.Д. та ін. Буряк. 6-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2006. 552с.

55. Подсолонко В. А. Антикризове управління : підручник. Київ, 2005. С. 304.
56. Рєпіна І. М. Активи підприємства: таксономія, діагностика та управління : монографія. Київ : КНЕУ, 2012. 274 с.
57. Рєпіна І. М. Моделі управління матеріальними оборотними активами підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. Ч. 2. С. 168-175.
58. Рєпіна І. М. Діагностика активів підприємств : методологічні аспекти. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2013. С. 188-194.
59. Роганова Г. О. Стратегія фінансування оборотних активів: позиція персоналістів. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 3-4(1). С. 82-85.
60. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник. Київ : Знання, 2009. 662 с.
61. Сагалакова Н. О. Система показників-індикаторів економічної діагностики діяльності торговельного підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. Вип. 2. Ч. 2. С. 19-23.
62. Сікора І. А. Облік, економічний аналіз і аудит формування та використання оборотних активів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. І.А. Сікора. Київ, 2006. 18 с.
63. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління: монографія; за ред. О.С. Галушко. Дніпропетровськ: Вид-во НГУ, 2009. 239 с.
64. Стоянова-Коваль С. С. Оборотні активи аграрних підприємств: економічна сутність та науково-методичні підходи до специфіки їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10(2). 32 с.
65. Тимощенко Ю. М. Актуальні питання бухгалтерської оцінки вартості активів у системі управління підприємством. Становлення економіки України у

післякризовий період: ризики та проблеми розвитку: колективна монографія; ред. О. О. Непочатенко. Умань : Видавець «Сочінський». 2012. С. 206-211.

66. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібно́ї торгівлі: монографія; Н.О. Власова та ін. Харків : ХДУХТ, 2014. 258 с.

67. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. підруч. Київ : МАУП, 2004. 2-ге вид., переробл. і допов. 328 с.

68. Фінансова звітність ТОВ СП «НІБУЛОН». URL : <https://www.nibulon.com/arkhiv/> (дата звернення : 20.03.2025).

69. Чобіток В. І. Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2013_41/13cvieic.pdf (дата звернення : 28.03.2025).

70. Чобіток В. І. Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2013_41/13cvieic.pdf (дата звернення : 28.03.2025).

71. Чухно І. С. Визначення економічної сутності поняття «оборотні активи підприємства». *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. 2009. Вип. 3. С. 358-363.

72. Шарова С. В. Оборотні активи та їх місце в фінансово- економічному механізмі управління підприємством. Сучасна економічна наука: теорія і практика: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 15 листопада 2017 р. Полтава : ПолтНТУ, 2017. 209 с.

73. Швець Ю. О. Управління оборотними активами підприємств. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. № 13. С. 127-130.

74. Швець Ю. О. Вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на ефективність стратегічного управління оборотними коштами підприємств машинобудування. *Вісник Запорізького національного*

університету: *Збірник наукових праць*. Економічні науки. 2016. № 1 (29). С. 26-36.

75. Шепелевич В. В. Проблеми в управлінні оборотними активами та шляхи їх подолання. *Агросвіт*. № 14, 2014. С. 73-80.

76. Шматковська Т. О., Поліщук В. Л. До питання трактування економічної сутності оборотного капіталу в аспекті особливостей функціонування торговельних підприємств. *Економічний вісник Донбасу (Economic Herald of the Donbas)*. 2012. Вип. 3. Ч. 29. С. 119-122.

77. Шматковська Т. О. Раціоналізація організації облікового процесу операцій з основними засобами в аспекті підвищення ефективності використання цих активів на підприємстві. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 5. Ч. 254. С. 124-129.

78. Шматковська Т. О. Демедюк Л., Ворона О. Деякі аспекти проблематики управління оборотними активами на підприємстві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. Вип. 3. С. 174-184.